

- Johtajuus osaamisen orkesterissa
- Pysyviin rakenteisiin
- Pedagoginen muisti

OPLAA!

Pitkäjänteiseen kehittämiseen

600 kohtaamista OPLAA!-toreilla

KUVA: NIINA KATAINE

Kokemusten ja näkemysten vaihtoa. Juttu ei toritapaamisissa lopu kesken.

OPLAA:n kolmivuotisessa kokeilussa yksi keskeisistä toimintamuodoista on ollut henkilöstölle järjestetty pedagoginen koulutus. Koulutusten teemat rakennettiin aiheista, joista laitokset esittivät omia kehittämistarpeita ja joista omasta yliopistostamme löytyi merkittävää osaamista. Koska teemoja haluttiin käsitellä monitieteisesti keskustel-

len, luotiin toteutustavaksi keskustelufoorumi, tori.

Toreilla on sittemmin kohdannut toisensa noin 600 kävijää. Aluksi toritapaamisia oli viikoittain, myöhemmin muutaman kerran kuukaudessa. Tavallisinta oli, että laitoksilla oli tehty sopimus, että tilaisuuksiin osallistuttiin vuorotellen. Näin laitoksella pysyttiin aiheissa mukana.

Kokemukset torimuotoisesta työstä ovat olleet myönteisiä, ja tätä toimintatapaa kannattaneet jatkaa ja kehittää edelleen. Sen avulla eri tieteenalojen edustajat voivat helposti tavata toisiaan ja perehtyä toistensa työhön. Se on myös oiva tapa aloittaa uuteen asiaan perehtyminen ja päästä mukaan pitkäjänteiseen itsensä kehittämiseen.

Sitouttaminen, ohjaus, arviointi ja palaute -torilla aloitettiin keskustelut kiinnostukseen ja motivaatioon perustuvista valinnoista. Tällaisista valinnoista oli kokemuksia sekä liikuntakasvatuksen että kielten laitoksella. Opiskelijavalinnat ovat yhteydessä myöhemmin tarvittavaan opiskelun ohjaukseen. Yliopistostamme löytyi ohjauksen asiantuntemusta ja kokemuksia eri laitoksilta. Torilla tutustuttiin myös valtakunnallisessa Tuella ja taidolla -opinto-ohjaushankkeessa kertyneisiin kokemuksiin eri opintovaiheiden ohjausmuodoista. Hanketta koordinoivat Kuopion ja Oulun yliopisto. Ohjaus nousikin vahvana teemana esiin, ja yliopiston hallitus vahvisti vuoden 2002 lopussa yliopistolle ohjauksen kokonaissuunnitelman.

Yliopisto-opetuksen työmuodot -torilla esiteltiin vaihtoehtoja yleisimmille opetusmuodoille. Eriytyisesti tutustuttiin opetusta ja tutkimusta yhdistäviin opetustoteutuksiin: tutkimustyöpajoihin opintojen alussa, opiskelijoiden kiinnittämiseen laitosten tutkimushankkeisiin ensimmäisestä kesästä alkaen, opiskelua tavoitteellistavissa kehittämissuunnitelmissa työskentelyyn ja keksintöjen tekoon fysiikan peruslaboratorioissa. Työtä jatkettiin Jyväskylän teemaseminaarissa, jossa on luotu alku kaupunkijärvemme monitieteiselle tutkimiselle. Mukana ovat toistaiseksi olleet bio- ja ympäristötieteiden laitos, historian ja etnologian laitos, kielten laitokselta suomen kieli, kulttuurin tutkimuksen ja taiteiden laitos, liikunnan sosiaalitieteiden laitos, matematiikan ja filosofian laitos sekä yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselta sosiologia.

Akateemisen asiantuntijan yleisvalmiudet -torin keskustelut loivat pohjaa kaksipuolisen tutkinnon suunnittelulle. Jo vakiintuneiden viestinnän, metodien ja informatiikan taitojen rinnalle nousivat informaatioteknologian osaaminen, argumentaatiotaidot, tieteellinen tiedonmuodostus, ryhmässä työskentely ja johtaminen sekä taloustieteellinen tietämys. Torilla luotiin perustaa opinto-oppaan kirjoittamiselle, jossa esitellään yleisvalmiuksia kehittäviä opintoja läpi koko opiskeluaajan.

Ammattikuvat ja asiantuntijuus -torilla perehdyttiin uusimpaan asiantuntijuuden tutkimukseen ja analysoitiin yliopistomme koulutuksessa keskeistä opettajuusasiantuntijuutta, jonka kehittämisessä yliopistossamme sovelletaan erilaisia koulutusikäntöjä. Kielten laitos toi esittelyyn kielitieteen asiantuntijuuden, kulttuurin tutkimuksen ja taiteiden laitos taideaineiden asiantuntijuuden ja bio- ja ympäristötieteiden laitos ympäristötieteiden asiantuntijuuden. Asiantuntijuuskeskustelu pohjusti laitoksilla ja tiedekunnissa käynnistävää kaksipuolisen tutkinnon suunnittelua.

Opetus- ja opiskelusuunnitelmat -torilla tutustuttiin erilaisiin tutkintorakenteisiin: juonne- ja ongelmaperusteiseen tutkintoon, moduulitutkintoon, projektitutkintoon sekä pää-sivuainerakenteeseen tutkintoon. Näihin tutkintoratkaisuihin saatiin apua eri yliopistoista: Tampereen yliopistosta lääkärin ongelmaperusteisesta koulutuksesta, Oulun hammaslääketieteen laitokselta hammaslääkärin juonneopetussuunnitelman laatimisesta ja Tampereen teknillisestä yliopistosta arkkitehtien projektiovetussuunnitelmasta. Torilla aloitimme keskustelun myös opiskelijan henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta, HOPSista. Aiheeseen johdattelivat HOPSien ensimmäiset käyttäjät, avoimen yliopiston opettajat.

Anita Nuutinen

tutkija, korkeakoulupedagoginen suunnittelija

OPLAAI-hanke

anita.nuutinen@ktl.jyu.fi

Opetuksen laatu järjestelmää kehittämään

Yliopiston hallitus teki 5.4. 2000 periaatepäätöksen opetuksen laadun kehittämisprojektista vuosille 2000 - 2003. OPLAA! vyöryi tiedekuntiin heti syyskuussa 2000 valmistelemaan laitosten itsearviointia, esittelemään opetuksen arviointimenetelmiä ja virtuaaliyliopiston toimintalinjauksia. Samalla kuultiin tiedekuntien huolenaiheita ja kirjattiin opetuksen kehittämisen suuntia.

Mikä huoletti yliopistoväkeä syksyllä 2000? Mistä revitään aikaa erillisenä nähtyyn opetuksen kehittämistyöhön? Joko taas joudutaan arvioimaan - eihän se mitään muuta! Opetustyön arvostukseen ei oikein luotettu. Miten sitoutetaan tutkimusorientoitunut henkilöstö opetuksen arviointiin ja kehittämiseen? Ja miten taataan uusimman tutkimustiedon välittyminen opiskelijoille? Entä ovatko opiskelijat kiinnostuneita ja sitoutuneita? Miten nivotaan yhteen opiskelun ja työnteon velvoitteet?

Opetuksen kehittämismahdollisuuksina nähtiin uudenlainen opettajien yhteistyö yli laitosrajojen. Tämän toivottiin tuottavan monitieteisiä koulutusohjelmia, verkostomalleja ja ongelmakeskeistä opiskelua. Opiskelijat haluttiin nähdä vertaisopettajina. Rajojen ylityksiä ehdotettiin myös ainelaitosten ja erillislaitosten välille, jotta avautuisi uusia väyliä perusopintoihin.

OPLAA! on synnyttänyt vuosina 2001- 2002 uusia yhteistyön muotoja, jotka luovat pohjaa opetuksen pysyvälle laatu järjestelmälle. Teematorit ovat koonneet opettajia yli laitosrajojen keskustelemaan opetuksen ja opiskelun suunnittelusta ja ohjauksesta, tieteelliseen ajatteluun perehdyttämisestä sekä asiantuntijuudesta. Laadukkaita opetuksen kehittämishankkeita työstettiin yhteistyönä. Työ tuotti hedelmää, sillä saimme kaksi koulutuksen valtakunnallista laatu hanketta ja aikuis-koulutuksen laatu yliopistotatuksen.

OPLAA! on hankkeena päättymässä. Hallituksen toimeksiannon mukaisesti tämän vuoden aikana tehdään ehdotus opetuksen pysyväksi laatu järjestelmäksi. OPLAA! kiertää jälleen tiedekunnat toukokuun aikana. Tarkoituksena on koota palautetta opetuksen kehittämistyöstä ja keskustella laatu järjestelmän luomisesta.

Onko jotain jäänyt varjoon, kun palataan syksyn 2000 huolenaiheisiin ja toiveisiin? Silloin oltiin huolestuneita opiskelijoiden sitoutumisesta. Ovatko opiskelijat olleet mukana kehittämässä uusia toimintatapoja tai yhteistyön muotoja? Pysyvän laatu järjestelmän tulee huolehtia siitä, että opiskelijan ääni kuuluu ja vaikuttaa. OPM tarjoaa yhdeksi työvälineeksi jokaiselle opiskelijalle laadittavaa henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa (HOPS). Meidän tulee kattavasti selvittää tästä urasta viimeistään vuonna 2006.

Paula Määttä
vararehtori

Sisältö

600 kohtaamista OPLAA!-toreilla *sivu 2*

PÄÄKIRJOITUS *sivu 4*

Pedagogisen johtajuuden jäljillä *sivu 6*

Jyväskylän yliopistoon opetuksen laadun seuranta- ja tukijärjestelmä vuoden 2004 alusta alkaen *sivu 9*

Mitä on laadukas virtuaaliyliopistotoiminta? *sivu 11*

Pedagoginen muisti - hyvien opetuskokemusten tallentaja *sivu 13*

Opinto-ohjaus uusiin puihin *sivu 14*

Uraohjaus ei ole kirsikan laittamista kakun koristeeksi *sivu 15*

OPLAA!n kokeilevat rakenteet ja toimintatavat *sivu 16*

Opetuksen laadun kehittämishankkeet esittäytyvät:

Opintojen kuormitustutkimus - Mitä tulokset todella kertoivat? *sivu 18*

InSitu - Massaluennot vuorovaikutteisimmiksi *sivu 19*

HIOP - Ryhmän kanssa eksyksissä *sivu 20*

Lentävä lähtö modernin fysiikan asiantuntijuuteen *sivu 21*

Wazirabad - monitieteistä tutkimalla oppimista kehittämässä *sivu 22*

Opiskelijasta asiantuntijaksi *sivu 22*

Joustava siirtyminen avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijaksi *sivu 24*

Muuttuvat ammattikuvat ja asiantuntijaksi kehittyminen opettajan työssä *sivu 25*

Ekologia ja ympäristöhoito - Tieteellisen ajattelun kehittymisen tukeminen yliopisto-opinnoissa *sivu 26*

Hyvinvointiteknologian liikuntabiologisen koulutusohjelman kehittäminen *sivu 28*

Suomalainen musiikkikampus - Tarjolla maan monipuolisinta musiikin koulutusta *sivu 29*

KOLUMNI: Kohtaamisia opetuksen kehittämisen kanssa *sivu 30*

Kasviplanktonin lajintuntemusopas verkkopohjaiseksi vuonna 2004 *sivu 30*

Muita opetuksen laadun kehittämishankkeita Jyväskylän yliopistossa *sivu 33*

Esiopetuksen monitieteinen maisteri- ja tohtoriohjelma *sivu 34*

Lue myös OPLAA!n verkkolehti <http://oplaa.jyu.fi>

TIEDONJYVÄN ERIKOISNUMERO: OPETUKSEN LAATUHANKE OPLAA!

Erikoisnumeron toimitus

38. vuosikerta. Painos 3000 kpl.
Päätoimittaja Jari Rantamäki, puh. (014) 260 4318. **Toimitus-sihtööri** Sini Rainivaara, puh. (014) 260 4131. **Taitto** Sini Rainivaara. Kannen kuvat: Yläkuva: Hanna Vierikko. Alakuva: Jyväskylän yliopiston museon kuva-arkisto

Jyväskylän yliopiston tiedotuslehti

38. vuosikerta. Painos 5000 kpl. **Vastaava toimittaja** Anu Mustonen, puh. (014) 260 1054. **Toimitus-sihtööri** Tarja Vänskä-Kauhanen, puh. (014) 260 1047. **Toimituksen osoite** Jyväskylän yliopisto/viestintä, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto.

Käyntiosoite Seminaarinkatu 15, hallintorakennus, 4. kerros. Faksi (014) 260 1041. Sähköposti tiedotus@jyu.fi. **Kalenteritiedot** Eila Parkkari, puh. (014) 260 1044. **Ilmoitusmyynti** Kalevi Luoma, puh. (014) 260 1049, sähköposti luoma@admiral.jyu.fi. **Julkaisija** Jyväskylän yliopisto. Forssan Kirjapaino 2003. ISSN 0789-4805.

PEDAGOGISEN JOHTAJUUDEN JÄLJILLÄ

Opetuksen ja oppimisen kehittämiseen liittyvä keskustelu vilisee eri aikoina suosituiksi nousevia suuntauksia. Yksi ajankohtainen keskustelun teema on pedagogisen toiminnan johtaminen. Onko siinä kyse ohimenevästä ilmiöstä vai onko se valmiiksi olemassa yliopiston rakenteissa, pysyvästi? Jyväskylän yliopiston eri yksiköiden johtajat pohtivat omia näkemyksiään siitä, mitä pedagoginen johtajuus on tai mitä sen pitäisi olla. Onko edes mahdollista toimia opetuksen johtajana moninaisen osaamisen orkesterissa? Entä missä menee opettajan intimiteetin ja yhteisön sääntöjen välinen raja opetuksen kehittämisessä?

Sosiologian yksikön johtaja, professori **Kimmo Jokinen** määrittelee pedagogisen johtajuuden työksi, jota yksilö tai pieni ryhmä toteuttaa ja kehittää. Työyhteisö on siis itse oma pedagoginen johtajansa.

- Pedagogista johtajuutta on vaikea hahmottaa omaksi erilliseksi kokonaisuudekseen tai ylipäättään mitata pedagogista toimintaa. Ongelma tulee ajankohtaiseksi esimerkiksi siirryttäessä uuteen palkkausjärjestelmään. Tutkimusta on jo totuttu mittaamaan, mutta mitä olisi pedagogisen toiminnan mitattavuus, Jokinen miettii.

Kimmo Jokisen mielestä opetuksesta käytävässä keskustelussa esiintyy liian usein erilaisia ismejä. Esimerkkinä hän mainitsee verkko-

opetuksen. Hän pitää verkko-opetuksen kehittymistä hyvänä asiana, mutta harmittelee sitä luuloa, että kaiken opetuksen tulisi heti siirtyä verkkoon.

- Kokemusta ei mielestäni arvosteta samoin kuin jatkuvaa uuden tekemistä. Kokemus voisi tuoda pedagogisen johtajuuden kannalta kykyä nähdä, millainen toiminta on järkevää ja tarkoituksenmukaista.

Myös kasvokkainen vuorovaikutus on tärkeää. Opetuksessa ja sen kehittämisessä välitön vuorovaikutus ja konkreetti yhteisö ovat tarpeen.

- Pitäisikö miettiä, mitä tieteen traditiot, kuten keskustelu ja väittely, voisivat tarjota opetukselle, Kimmo Jokinen toteaa.

Jokista mietityttää opettamisen yksityisyyden ja yhteisöllisyyden välinen yhteys. Pedagogisena johtajana toimiminen edellyttää esimerkiksi kykyä sanoa ei, jos joku opettajista poikkeaa liikaa yhteisestä linjasta.

- On hyvä asia, että tieteenalalla esiintyvät opetuskuultuurit ovat erilaisia, mutta kunkin oma tekeminen tulisi suhteuttaa toisten tekemiseen, jolloin yhteistoiminta helpottuu. Toisaalta tohtorituotanto ja liiallinen erikoistuminen aiheuttaa sen, että "sosiologisesti yleispäteviä" opettajia ei alallamme tahdo löytyä.

Kimmo Jokisen mielestä yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen opetus on kehittynyt, vaikkei sitä ole erityisesti pedagogisessa mielessä johdettukaan. Opetuksen kehittämisessä yhdistyvät muodollinen ja epävirallinen, ajan mittaan muotoutunut toimintamalli. Laitoksella keskitytään miettimään enemmän opetuksen sisältöjä sen sijaan, että pohdittaisiin, *miten* opetetaan. Opetukselliset ratkaisut

ja kurssien rakenteet muokkautuvat pitkälti opetushenkilön omien mieltymysten mukaan.

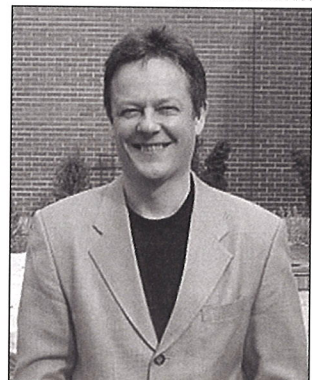
- Mielestäni keskeisintä on ylläpitää sitä, mikä yhteisön arjessa on havaittu toimivaksi, Jokinen tiivistää.

Pedagogisen ja hallinnollisen johtamisen kultainen keskitie

Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan dekaani, liikuntakasvatuksen professori **Lauri Laakso** määrittelee pedagogisen johtajuuden vuorovaikutukseen perustuvana johtamisena, jossa keskusteluun osallistuvat opetushenkilöstön lisäksi myös opiskelijat. Pedagoginen johtajuus tulee hänen mukaansa parhaiten esille silloin, kun laitoksella käydään keskustelua yhteisestä linjasta, työsuunnitelmista sekä opettajien omista ja laitoksen intresseistä. Yhteyttä opiskelijoihin hän on puolestaan halunnut pitää yllä esimerkiksi vetämällä jokasyksyisen peruskursin uusille opiskelijoille.

Yleisesti johtajuudessa korostuu Laakson mielestä kokonaisval-

KUVA: SINI RAINIVAARA

Kimmo Jokinen

KUVA: TARJA VÄNSKÄ-KAUHANEN

Maarit Valo

lainen suunnittelu ja vastuunotto. Yksittäinen opettaja voi erikoistua kapea-alaisesti, mutta johtajuus vaatii kokonaisvaltaisempaa otetta.

- Tämän päivän johtaminen vaatii jatkuvasti enemmän erilaista asiantuntijuutta. Uhkana on, että pedagoginen ja tieteellinen johtaminen jäävät hallinnollisen johtamisen jalkoihin.

Ratkaisuksi Laakso esittää, että hallinnolliselle puolelle osoitettaisiin oma johtaja ja akateemista puolta johtaisi eri henkilö. Toisaalta ulkopuolelta tullut hallinnollinen johtaja voidaan kokea jollain tavalla uhkaksi. Tiedekuntatasolla johtamisen ongelmana on Laakson mukaan, että johtaja etäännytty helposti laitoksensa tutkimuksesta ja opetuksesta.

- Omaa rooliaan täytyy miettiä; aluaako jatkaa hallinnon virkamiehenä vai palata takaisin tutkimus- ja opetustoimintaan. Hallinnollisena johtajana voi toisaalta omalta osaltaan vaikuttaa ja osallistua opetuksen ja tutkimuksen edistämiseen, Laakso jatkaa.

Liikuntakasvatuksen laitoksella pidetään opetuksen kehittämisseminaareja muutaman kerran vuodessa. Tämän lisäksi epävirallista keskustelua opetuksesta käydään koko ajan. Kiire ja ajankäytön ongelmat ovat kehitystyötä hidastavia haasteita jatkuvasti. Aikaa pysähtymiselle ja pohdinnalle ei aina ole.

- Ratkaisuna tähän voisi olla ensinnäkin tieto tietystä toiminnan jatkuvuudesta ja turvallisuudesta, jotta ei tarvitsisi jatkuvasti

kilpailla ja varmistella omaa olemassaoloa, Laakso toteaa.

Opetuksen kehittäminen vaatii innostusta ja yhteistyötä

Humanistisen tiedekunnan dekaani ja viestintätieteiden laitoksen johtaja **Maarit Valo** kokee pedagogisen johtajuuden yhtenä kokonaisvaltaisemman johtajuuden osa-alueena.

- Pedagoginen johtajuus on hyvä käsite, sillä se antaa arvoa opetukselle ja pedagogiikalle, Valo miettii.

Maarit Valo muistuttaa, että yliopistossa on totuttu siihen, että jokainen päättää omista tekemisistään itse. Oman opetuksen kehittämiseen täytyy olla tarve ja siitä täytyisi seurata jotakin hyötyä, jotta kehittämistoimista todella innostuttaisiin.

- Pakottamalla ei henkilökuntaa saa kehittämään opetustaan. Opettamisen kehittämiseen liittyvistä asioista innostuvat ne, jotka ovat jo valmiiksi innostuneita, Valo toteaa.

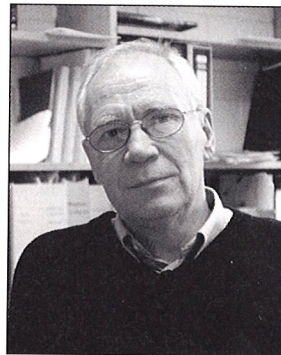
Hän pitääkin pedagogisen johtamisen haasteena, miten saada innostumaan opetuksen kehittämistä ne, jotka sitä todella tarvitsisivat. Toisen kokema innostus ei aina tartu, sillä kyse on siitä, mitä kukin arvostaa.

- Mielestäni olisi hyvä, jos pedagogista johtajuutta voisi jotenkin jakaa, jottei se henkilöityisi liikaa. Itse asiassa pedagoginen johtaja voisi henkilön sijaan olla kokonainen ryhmä, Maarit Valo pohtii.

Valo harmittelee sitä, että moni opettaja joutuu luopumaan tutkimuksesta opettamisen vuoksi.

- Mielestäni opettajan tulisi voida keskittyä opettamisessa omaan alansa ja erityisosaamiseensa. Tällöin opettajalla itselläänkin on mahdollisuus saada opetuksestaan jotain. On myös hyvä miettiä opiskelijoiden kontribuointia tutkimukseen.

KUVA: MAIJA LAPPI

Lauri Laakso

Maarit Valo uskoo, että opetuksen lisäksi moni opettaja tarvitsisi tukea nimenomaan kahdenväliin ohjaustyöhön. Opiskelijasta tulee oman aiheensa asiantuntija, jolloin myös ohjaava opettaja voi oppia aiheesta lisää. Samaan aikaan opettajan täytyy kuitenkin ohjata myös koko prosessia.

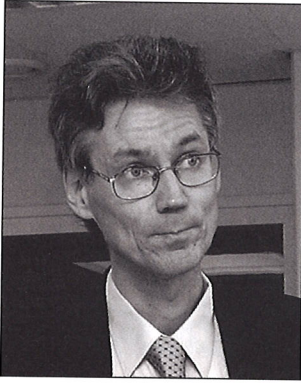
- Opiskelijat ovat muutenkin asiantuntijoita opetuksen kehittämässä, sillä he opetuksen kohteina omaavat arvokasta tietoa. Usein henkilökunta on yllättynyt, kun opiskelijat ovat kertoneet omista kokemuksistaan ja opetukseen liittyvistä tarpeistaan.

Kehittämistyölle omaa aikaa

Jyväskylän yliopiston kielikeskuksen johtaja **Maija Kalinin** mukaan pedagoginen johtajuus on kaikkea muuta kuin johtamiseen kuuluvaa hallinnointia. Pedagogiseen johtamiseen liittyvät mallit ovat tuttuja hänelle ajalta, jolloin hän työskenteli Ruotsissa. Ruotsissa pedagoginen ote on ollut Suomessa kauemmin painottuneena. Sen mukaan johtajan on oltava aktiivisesti ja tasa-arvoisesti työyhteisön toiminnassa mukana. Maija Kalin korostaa myös avoimen vuorovaikutuksen merkitystä johtamisen tukemisessa.

Keskeisenä pedagogiseen johtajuuteen liittyvänä tekijänä Maija Kalin pitää myös sitä, että opetuksen kehittämiseksi järjestetään omaa aikaa.

KUVA: TARJA VÄNSKÄ-KAUHANEN

Matti Leino

- Opetuksen kehittämisen täytyy olla resurssoitua, sillä ei voida odottaa, että kaikki kehittämistyö tehtäisiin oman toiminnan ohessa ja opetuksen suunnittelun ja toteutuksen lisäksi. Täten opetuksen kehittämistyöstä voi muodostua myös jaksamisen tukimuoto, jolla toimitaan rutinoitumista vastaan, Kalin toteaa.

Kielikeskuksessa on joka keski- viikon iltapäivä varattu opetuksen kehittämistoiminnalle, eikä opetusta tällöin ole. Jokaisella opettajalla on oma opetuksen kehittämiseen liittyvä hankkeensa. Opetushenkilökunnalle on tarjottu mahdollisuutta olla osallistumatta opetuksen kehittämiseen, mutta kukaan ei ole jäänyt toiminnasta pois.

Kalin pitää kielikeskusta perinteisen yliopiston ja yritysmaailman väli muotona. Kielikeskuksessa on esimerkiksi enemmän yrittäjyyttä mitä perinteisessä yliopistossa. Opetushenkilökunnan lisäksi myös hallinto henkilöstö on mukana opetuksen kehittämisessä.

- Pedagogisen johtajuuden yhtenä ongelmana on, että sitä haluaisi tehdä asioita, joita ei voi tai ehdi toteuttaa. Esimerkiksi hallintotehtävät vievät aikaa pedagogiselta johtamiselta, mutta tarjoavat siihen myös tärkeitä, uusia näkökulmia, Maija Kalin jatkaa.

Tuettu kasvu opettajuuteen ja johtajuuteen

- Pedagogisesta johtajuudesta puhuminen ja sen määrittäminen on vaikeaa. Keskeisenä kysymyksenä opettamisessa lienee, että ymmärräkö sen, mitä opetan, toteaa Jyväskylän yliopiston fysiikan laitoksen johtaja, professori **Matti Leino**.

Kysymys siitä, miten fysiikkaa tulisi opettaa, on kansainvälisestikin ajankohtainen. Fysiikka eksaktina luonnontieteenä asettaa tiettyjä rajoituksia opetuksen toteuttamiselle. Opettaja ei esimerkiksi voi mennä ja kumota suhteellisuusteoriaa.

Matti Leinon mukaan fysiikan laitoksella on ajan mittaan omaksumtu tietyt yhteiset opetuksen toimintatavat, mutta virallisia strategioita ei ole kirjoitettu ylös. Opetuksen kehittämistarpeita laitoksella on pohdittu paljonkin ja kehittämistyötä leimaa epämuodollisuus: aiheesta keskustellaan kahvipöydissä ja toisten kokemuksia pyritään hyödyntämään omassa työssä. Päättöksenteko opetukseen liittyvissä asioissa on sataprosenttista ryhmätyötä. Leino toteaa, että pedagogisessa johtamisessa ei saa lannistaa nuorta, innostunutta opettajaa, joka haluaa kokeilla erilaisia opetuksellisia ratkaisuja. Tärkeintä olisi kuitenkin löytää tasapaino opetuksen kehittämistyön ja työn varsinaisen toteuttamisen välillä.

- Liikaan teoretisointiin ei mielestäni tule sortua, vaan nimenomaan toimia hyvän opetuksen antajana. Abstraktit käsitteet ja käytännönläheistä työtä tekevä henkilökunta tulisi jotenkin saattaa yhteen, Leino jatkaa.

- Olemme kai opetuksen kehittämisessäkin omaksuneet fysiikan ajattelumallin siitä, että koskaan ei saa muuttaa enempää kuin yhtä asiaa kerrallaan. Muuten ei koskaan tiedä, mikä muutokset aiheutti.

KUVA: SINI RAINIVAARA

Maija Kalin

Leino pohtii myös, miten hyvää opettamista voitaisiin ylipäättään mitata. Silläkö, miten hyvin opiskelijat menestyvät tenteissä?

- Opiskelijan loogisissa ajattelumalleissa voi olla suuriakin puutteita tenttimenestyksestä huolimatta. Haastavaa fysiikan opetuksessa onkin miettiä, mitä on tärkeää opettaa opiskelijoille.

Fysiikan laitoksella opettajat, Matti Leinon sanoin, kasvavat tehtäviinsä. Sama toteutuu myös johtamisessa: vastuuta kasvatetaan vähitellen kokemuksen karttuessa.

Tiedeyliopiston perustehtävän mukaisesti hyvin tehtävän tutkimuksen ja opetuksen sivutuotteena syntyy myös yleispätevää oppittavaa ainesta, esimerkiksi projektinhallintataitoja.

- Usein meiltä kysytään, mihin fysiikan opinnot oikein opiskelijoitamme valmistavat. Tähän sanomme, että 80 prosenttia opinnoista sisältää vastuun ottamista, raportointia, tiedonvälitystä. Siis taitoja, joita tarvitaan kaikilla aloilla. Loput 20 prosenttia on sitä varsinaista ydin fysiikkaa.

Sampo Koivula
koulutussuunnittelija
OPLAAI-hanke
sampo.koivula@ktl.jyu.fi

Sini Rainivaara
tiedottaja
OPLAAI-hanke
sini@cc.jyu.fi

Jyväskylän yliopistoon opetuksen laadun seuranta- ja tukijärjestelmä vuoden 2004 alusta alkaen

Otsikko herättänee ainakin kahdenlaisia tunteita. Positiivisesti tavoite voidaan tulkita ”vihdoinkin pitkäjänteistä ja suunnitelmallista tukea opetuksen kehittämiseen”. Kaikkinaiseen byrokraatiaan ja hallinnointiin kypsytynyt tutkija näkee mielellään tiuhaan viitoitetun väylän, joka kahlitsee vapaata tutkimusta ja pakottaa opetustehäviin joutuneet itsensäpaljastajiksi tai ainakin elämään ainaisen inkvisition pelon alla.

On helppo luvata, että tukea opetuksen kehittäjille tullaan antamaan eri muodoissa osana opetuksen laatujärjestelmää. Sen muodoista ja tehokkuudesta tullaan käymään kriittistä keskustelua. Ilman kontrollia, toiminnan arvioimista ja tunnuslukuja ei tulla selviämään, joten pelko byrokraatian lisääntymisestä on aiheellinen ja vakavasti otettava häihteittä ennestäänkin huonosti riittävien resurssien tuloksetkaassa käytössä.

Tähän mennessä OPLAA! on saanut positiivista palautetta saavutetuista tuloksista. Kehut voisivat johtaa itseriittoisuuteen, ellei samalla pidetä mielessä ketkä tuloksentekijöitä oikeasti ovat olleet. Kehukaa siis itseänne. Jyväskylän yliopistossa on ollut, ja runsaasta kehittämisohdotuksista päätellen tulee vastakin olemaan valtakunnalliseen laatuoliittiin kelpaavia opetuskokonaisuuksia. Laadun tunnistaminen ja näyttäminen myös muille on kuitenkin haasteellinen tehtävä eikä hyvien käytänteiden siirtyminen oppialalta toiselle näyttäisi sujuvan sekään ilman välittymistä

edistäviä toimia. OPLAA! on mielestäni toiminut opetuksen laadun tunnistajana ja on onnistunut sen saattamisessa tunnistettavaksi myös muille. Vastaavaa toimintaa harrastetaan käytännössä kaikissa Suomen yliopistoissa, samoin ulkomailla. Laatutyö leimautuu osaksi kansainvälistymistä ja kytkeytyy haluun rekrytoida lahjakkaita ulkomaisia, maksavia opiskelijoita. Meillä ei puhuta opiskelun maksullisuudesta, mutta silti sekä opetuksen laatuun liittyvät ongelmat että niiden korjausohdotukset ovat suurelta osin samoja kuin ulkomaisissa vertailukohteissa.

Kuka laatujärjestelmää tarvitsee?

Maaliskuun 2003 Tiedonjyvänsä lukenut voisi tokaista, että rehtori tarvitsee, ja valmista on vuoden 2003 lopussa. Yliopistommehan sitä tarvitsee selvittääkseen tuloneuvotteluista OPM:n kanssa. Kansainvälisiin asioihin perehtynyt näkee helposti, että hyvien yhteistyösopimusten esteeksi on nousemassa laatujärjestelmän puute ja sen myötä mahdollisuus osoittaa opintokokonaisuuksien ja tutkintojen akkreditointi tai sitä vastaavan laadun varmistuskäytännön olemassaolo. Oletan näkökulman kiinnostavan tiedekuntien päätöksentekijöitä. Laitostasolla johtajien huoli liittyyne muun muassa laitoksen maineeseen ja mahdollisuuteen saada motivoituneimmat opiskelijat ponnistelemaan oppimisensa ja laitoksen tulostavoitteen eteen. Tärkeä menestyste-

KUVA: SINI RAINIVAARA

Jatkuu seuraavalla sivulla >

kijä on laitoksen yhteinen näkemys opetuksesta ja oppimisesta sekä osoitus sen toimivuudesta ja tuloksellisuudesta. Vertailu saman oppi-
 lan laitokseen toisessa yliopistossa on monet kerrat koettu erinomai-
 seksi opetuksen kehittämisen tuki-
 muodoksi, mutta se toimii hyvin
 vain silloin, kun tietää itsestään
 riittävästi. Opettajankaan ei tarvitse
 olla yksin opetuksensa kanssa, kun
 laatujärjestelmä antaa perusteita
 suunnata tekemistä niin sisältöjen
 kuin toimintatapojenkin suhteen.
 Opiskelijoille laatujärjestelmä antaa
 erinomaisen mahdollisuuden puut-
 tua opetuksen kehittämistä koske-
 viin, omaan tulevaisuuteensa vai-
 kuttaviin kysymyksiin yksittäisten
 kurssien arvioinnin sijasta.

Kuinka laatujärjestelmätöimintä resurssoidaan?

Lähimmän kahden kuukauden
 aikana hahmotellaan esitys pysy-
 vän opetuksen laadun seurannan
 ja tukijärjestelmän resurssoinnista.
 Toistaiseksi missään päin maail-
 maa ei OPLAA:n kaltaista hanketta
 ole toteutettu ilman sitä varten pal-
 kattuja henkilöitä. On huomattava,
 että tavoiteltava laatujärjestelmä
 pitää sisällään soveltuvin osin myös
 opetusta ja oppimista koskevan tut-
 kimuksen sekä virtuaaliyliopisto-
 toiminnan ja sen kehitys- ja tuki-
 palvelun.

Laatu on moniulotteinen ja kult-
 tuurisisidonnainen käsite. Laadun

arviointi riippuu arvoista, kuten
 kaikki muukin arviointi. Organisa-
 tiokulttuuri ilmentää organisaation
 arvoja ja sitä kautta rajaa työyhteis-
 ön näkemystä oman työnsä tulos-
 ten laadukkuudesta. Yliopisto on
 organisaationa yhtenäiseltä näyt-
 tävä, mutta sisäisesti moniääninen
 ja monista muista organisaatioista
 poiketen ei edes tavoittele täydel-
 listä yksimielisyyttä. Tutkimuksen
 vapaus ja tutkimuksen huipulle
 pyrkiminen voi onnistua ilmei-
 sesti vain suuren yksilönvapauden
 hengessä.

Tutkimuksen vapaus on tulkittu
 myös opetuksen vapaudeksi, mutta
 sen kritiikitön sovellus on johtanut
 opetuksen yksityisyyteen. Silloin
 kukaan ei saa puuttua toisen ope-
 tukseen. Tämän seurauksena opis-
 kelijan kasvusta asiantuntijuuteen
 huolehtiminen on "jonkun muun"
 tehtäväksi. Näkökulman kääntämi-
 nen opettajan substanssiosaamisen
 korostamisesta opiskelijan oppimis-
 prosessiin auttaa yhteisöä hahmot-
 tamaan opetuksensa laatuun liitty-
 viä kehittämistarpeita.

Toinen näkökulma opetuksen laa-
 tuun avautuu tarkastelemalla ope-
 tusta ohjauksen osana. Opiskelijat
 ovat ainelaitoksilla joko asiantun-
 tijuuteen kasvamassa olevia nu-
 orempia kollegoita, tai heidät voi-
 daan nähdä opetuspalveluja naut-
 tivina asiakkaina. Asiakkuus näyt-
 täisi olevan ainelaitostasoa lukuun-
 ottamatta kaikilla muilla ohjausta-
 soilla kollegiaalisuutta relevantimpi
 näkökulma.

Laitosportfolio maalaa yksikön muotokuvan

Ehdotan Jyväskylän yliopiston
 opetuksen laadun seuranta- ja tuki-
 järjestelmän perustaksi kulttuuri-
 sen moniäänisyyden "laitosport-
 foliota". Olemme rakentamassa
 välineitä, joiden avulla yksiköiden
 opetuksen laatua koskevien tieto-
 jen kerääminen, säilyttäminen ja
 valmiin tuotoksen julkistaminen
 tehdään verkkovälitteisten sovel-
 lusten avulla. Laitosportfolion laa-
 tii jokainen ainelaitos, jatko-opis-
 kelijoita ohjaava erillislaitos sekä
 hallintovirasto. Laitosportfoliolla
 perustellaan muun muassa ope-
 tuksen laadun kehittämiseen koh-
 distuvat hankkeet, joihin toivo-
 taan asiantuntijatukea tai rahallista
 avustusta. Laitosportfolio on julki-
 nen asiakirja, mutta sen takana on
 yksikön omaan käyttöön laatimia
 välivaiheita ja "perusportfolion tie-
 tomassa", jonka hallitsemiseksi ja
 käytön helpottamiseksi edellä mai-
 nittuja sovelluksia ollaan kehittä-
 mässä.

Laitosportfolio on nähdäkseen
 myös väline seurata yliopiston
 kokonaisstrategian toteutumista
 perustasolla.

Jari Rantamäki

pääkoordinaattori

OPLAAI-hanke

jari.rantamaki@cc.jyu.fi

LAITOSPORTFOLION MAHDOLLINEN SISÄLTÖ:

Arvoperusta:

Yksikön opetusta ja oppimista koskevat arvot

Yksikön opetusta ja oppimista koskevat arvoista johdetut periaatteet

Opetuksen käytäntö:

Pedagogiset sovellukset, nykytilan kuvaus

Vaikutusten todentaminen (tilastot, tutkimukset)

Tiivistelmä palautteista

Tiivistelmä arvioinneista

Johtopäätökset

Kehittämissuunnitelmat perusteluineen

Selostus laadintaprosessista

Virtuaaliyliopiston väki suunnittelee syksyn 2003 koulutustarjontaa.

Mitä on laadukas virtuaaliyliopistotoiminta?

Jyväskylän yliopiston virtuaaliyliopistostrategiassa painotetaan toiminnan laadukkuutta. Mitä sitten on laadukas toiminta, ja miten sitä voidaan arvioida?

Toiminnan laatua voidaan arvioida prosessien laadun ja niiden tuloksena syntyvien palvelujen tai tuotteiden kannalta. Palvelun, kuten verkko-opetuksen tai tuotteen, kuten digitaalisen oppimateriaalin keskeinen laadullinen tekijä on sen pedagoginen laatu. Pedagogisen laadun lisäksi on kuitenkin välttämätöntä tarkastella myös ulkoista laatua. On siis jatkuvasti arvioitava, teemmekö oikeita asioita oikealla tavalla ja laadukkaasti.

Integroituminen, laajuus ja jatkuvuus laadun takaajia

Virtuaaliyliopisto on käsitteenä ongelmallinen. Se luo helposti

mielikuvan jostain toiminnasta tai tahosta, joka on erillisenä yliopistosta. Jyväskylän yliopistossa virtuaaliyliopistohanke on osa opetuksen laatuhanke.

Yhteen nivoutuminen on yksi laadun tekijä. Erillisyyt yliopiston perustoiminnasta ei takaa laadukasta toimintaa, vaan laatuun vaikuttaa se, miten hyvin teknologia integroituu yliopiston opetuksen, tutkimuksen ja yhteiskunnallisten palvelutehtävien osaksi. Jyväskylän yliopiston virtuaaliyliopistohankkeen tavoitteena onkin alusta lähtien ollut tieto- ja viestintätekniikan käytön ja verkko-opetuksen liittämisen osaksi Jyväskylän yliopiston perusopetusta ja -toimintaa.

Virtuaaliyliopistotoiminnan laatuun vaikuttaa myös toiminnan laajuus. Rajoitettujen, pientä henkilömäärää koskevien pilottiprojektien onnistuminen ei riitä. Laadukasta toimintaa on se, että tieto- ja

viestintätekniikan tukema toiminta hyödyttää laajaa käyttäjäjoukkoa. Laadukas virtuaaliyliopistotoiminta on myös kertaluonteisuuden sijasta jatkuvaa. Toiminnan laajentuminen ja jatkuvuus edellyttää kuitenkin koko yliopistoa palvelevien helpokäyttöisten sovellusten ja järjestelmien kehittämistä ja käyttöönottoa niin verkko-opetuksessa, aineistojen tuotannossa kuin hallinnollisissa tehtävissäkin.

Ohjauksen ja arvioinnin järjestelmät

Opetuksen laatuhanke ja virtuaaliyliopistohanke kehittävät yhdessä opetuksen laatua tukevia pysyviä rakenteita ja järjestelmiä. Tavoitteena on luoda sellaisia järjestelmiä, joiden avulla voidaan tehdä perusopetusta ja -toimintaa tukevia asioita mahdollisimman helposti ja

yksinkertaisesti. Järjestelmät voivat olla vaikkapa erilaisia verkkopalveluita, joista verkko-opiskeluympäristöt ovat vain yksi esimerkki. Parhailaan OPLAA! ja virtuaaliyliopistohanke kehittävät palautejärjestelmää opetuksen arvioinnin avuksi.

Tulossopimukseen sisältyy tavoite henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laatimiseksi kaikilla aloilla vuoteen 2006 mennessä. Siksi kehitetään myös opinto-ohjauksen järjestelmää, joka helpottaa muun muassa henkilökohtaisten opintosuunnitelmien ja digitaalisten portfolioiden luomista. Opetuksen suunnittelun ja hallinnan järjestelmät, palaute- ja arviointijärjestelmät sekä opiskelun ohjauksen järjestelmät liittyvät kiinteästi yliopiston opetuksen ja tutkimuksen laadun kehittämiseen.

Koulutuksen ja tuen järjestäminen on yksi osa virtuaaliyliopistotoiminnan laatua. Erilaisten tietojärjestelmien, kuten Korpin ja Optiman, käyttöönottoon tulee aina liittyä sekä tekninen että pedagoginen koulutus ja tuki, sillä ilman niitä tietojärjestelmät eivät voi toimia kokonaisuutena.

Verkostoituneisuus ja joustavuus laatutekijöinä

Virtuaaliseen toimintaan liittyvä mahdollisuus ajan ja paikan suhteen joustavaan toimintaan. Joustavuus onkin yksi virtuaaliyliopistotoiminnan laadullinen ominaisuus. Valtakunnallisessa virtuaaliyliopistotoiminnassa, eli yliopiston verkostoituneesta toiminnassa, joustavuus tarkoittaa myös joustavuutta organisaattorajojen suhteen. Opiskelijat siis voivat opiskella eri yliopistoissa verkon välityksellä. Tosin hallinnolliset käytännöt eivät toistaiseksi tue yliopistorajat ylittävää opiskelua.

Kansallinen virtuaaliyliopistohanke, jossa kaikki yliopistot ovat mukana, on lisännyt merkittävästi yliopistojen välistä yhteistyötä. Yliopistojen verkostoitunut toimintatapa nähdäänkin Suomen virtuaaliyliopiston perimmäisenä tavoitteena. Esimerkkejä verkostoituneesta toiminnasta ovat tieteenalojen omat verkostohankkeet, joissa erikoistutaan ja jaetaan asiantuntijuutta, sekä yliopistojen yhteistyöhankkeet, joissa tuotetaan verkko-opetuksen ja sisällöntuotannon tukipalveluja.

Laatu sisältyy toimintamalliin

Jyväskylän yliopiston virtuaaliyliopistostrategia painottaa verkko-opetuksen yliopistollista luonnetta, ja siksi toiminnassa pyritään vahvistamaan ja säilyttämään opetuksen ja tutkimuksen yhteyttä. Lisäksi virtuaaliyliopistotoiminnassa korostetaan yhteisöllisyyttä sekä uusia toimintamalleja ja -muotoja. Virtuaaliyliopisto ei ole pelkästään verkkokurssien ja -materiaalien jakelija.

Parhaimmillaan virtuaaliyliopisto ei vain integroidu osaksi yliopiston perustoimintaa, vaan haastaa sen. Teknologian avulla voidaan toteuttaa sellaisia toimintamalleja, jotka eivät olisi mahdollisia ilman teknologiaa. Tietovarantohankkeet ovat esimerkkejä tällaisista uusista toimintamalleista. Niissä rakennetaan internetissä julkaistavia digitaalisia tietokantoja, joista voi internetin kautta hakea tietoa. Eri ilmiöalueiden tietoa sisältävät digitaaliset tietovarannot voivat toimia raaka-aineena tutkimukselle ja tutkivan oppimisen prosesseille. Tietovarannot voivat myös yhdistää verkossa olevat tietoresurssit ja -materiaalit sekä menetelmä- ja opiskelu-ympäristöt uudenslaisiksi oppimisen ympäristöiksi.

Jyväskylä-projektissa Jyväskylä toimii laboratoriona ja oppimisympäristönä useille tieteenaloille. Monitieteiseen projektiin osallistuvat muun muassa bio- ja ympäristötieteet, historia ja liikuntatieteet, joiden opiskelijat tuottavat verkkoon Jyväskylän liittyvää materiaalia oman tieteenalan näkökulmasta. Humanististen alojen yksittäisiä tietovarantohankkeita ollaan yhdistämässä laajaksi ja monitieteiseksi kulttuurin tietovarannot -kokonaisuudeksi. Jyväskylän yliopiston tietovarantohankkeissa ollaan vasta alussa, mutta jo nyt nähdään, että ne voivat tuottaa keskeisiä, pitkälle tulevaisuuteen ulottuvia tuloksia.

Teknologia laadun tukena vaan ei takeena

Teknologian avulla voidaan tukea niin sanottua perusopetusta ja toteuttaa laadullisesti uusia toimintamalleja. Virtuaaliyliopiston ulkoinen laatu kytkeytyykin olennaisesti toimintamallien valintaan. Tieto- ja viestintätekniikan tukevan toiminnan laatua voidaan, ja sitä pitää, arvioida monella ulottuvuudella. Prosessien ja niiden tuloksena syntyvien palvelujen ja tuotteiden laatua tulee arvioida sisäisen ja ulkoisen laadun näkökulmista.

Ehkäpä keskeinen virtuaaliyliopistotoiminnan laatutavoite on kuitenkin siinä, että teknologian avulla pyritään ratkaisemaan yliopiston todellisia ongelmia ja kehittämishaasteita, ja vältetään virtuaaliyliopiston eriytyminen omaksi puuhamaaksi.

Antti Auer
koordinaattori
Virtuaaliyliopisto
auer@ju.fi

Pedagoginen muisti

-hyvien opetuskokemusten tallentaja

Yliopiston perustehtäviin sisältyvät tutkimus ja opetus. Tutkimuksen avulla saavutettu tieto on perinteisesti hyvin dokumentoitu. Opetuksen saralla toteutettuja innovaatioita ja hyviä käytänteitä ei ole vastaavalla järjestelmällisyydellä dokumentoitu ja saatettu muiden tietoon. Nyt tätä epäkohtaa ollaan korjaamassa.

Pedagogiseen muistiin kootaan kuvauksia onnistuneista tai lupaavista opetuskokeiluista, innovatiivista opetusjärjestelyistä ja hyväksi osoittautuneista opetuskäytännöistä – kaikista opetuksen kehittämisen virikkeiksi soveltuvista opetuskokemuksista. Pedagogisen muistiin on esimerkiksi viety kuvauksia yksittäisten korkeakouluopettajien pedagogisessa koulutuksessa toteuttamista opetuskokeiluista, kuvauksia laitosten toteuttamista opetuksen kehittämisen hankkeista ja kuvauksia korkeakoulujen arviointineuvoston valitsemista opetuksen laatuyskiköistä.

Pedagogisen muistin tarkoitus on toimia valtakunnallisena opetuksen kehittämisen välineenä ja levittää tietoa innovatiivisista ja toimivista opetusratkaisuista sekä toimia pedagogisen keskustelun virittäjänä. Tarpeeksi laajalle pohjalle rakennettuna se toimii myös eräänlaisena valtakunnallisena opetuksen laadun indikaattorina ja luo vertailupohjan erilaisten opetuksellisten yksiköiden ja hankkeiden laadun arvioinnille. Lisäksi Pedagogiseen muistiin dokumentoidut ja arvioidut yksittäiset kokeilut voidaan hyödyntää tutkimustarkoituksiin.

Anita Nuutisen alun perin ideoima Pedagoginen muisti –projekti käynnistettiin viime vuonna Jyväskylän yliopiston opetuksen lauluhankkeen, yliopistopedagogiikan yhteistyö- ja asiantuntijaverkosto Peda-forumin sekä Suomen virtuaaliyliopiston IT-peda -verkostohankkeen yhteisprojektina. Tekninen alusta on nyt toteutettu Jyväskylän yliopiston virtuaaliyliopistohankkeen voimin. Pedagogista muistia hallinnoidaan Jyväskylän yliopistosta käsin, mutta se on kytketty sekä Peda-forumin että IT-peda -verkostohankkeen portaaliin.

<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/pedamem>

Gunnel Knubb-Manninen

koulutussuunnittelija

OPLAAI-hanke

gunnel.knubb-manninen@ktl.jyu.fi

KUVA: TARJA VÄNSKÄ-KAUHANEN

Opinto-ohjaus uusiin puihin

Laadukkaat ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat tärkeä osa modernin yliopiston toimintakulttuuria. Jyväskylän yliopisto on nähnyt ohjauksen kehittämisen tärkeänä ja vahvistanut ohjauksen kokonaissuunnitelman viime vuoden joulukuussa. Ohjauksen kokonaissuunnitelmassa ohjaus nähdään moniammatillisena verkostoyhteistyönä toteutettavana ohjaus-toimintana, jonka avulla opiskelijoita tuetaan heidän opiskelunsa eri vaiheissa niin, että he edistyvät oppinnoissaan, saavat tukea kehitykselleen sekä löytävät väyliä työelämään. Ohjaussuunnitelma rakentuu opiskelijakeskeisen ohjausmallin varaan, jossa otetaan huomioon opiskelijan opintopolun eri vaiheiden ohjaustarpeet sekä ohjauksen ja neuvonnan kytkettyminen yliopiston muihin toimintoihin.

Perinteisesti korkea-asteen ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat painottuneet opiskelun ohjaukseen. Kuitenkin ohjauksessa on tärkeää ottaa huomioon opiskelijan elämäntilanne ja tulevaisuudensuunnitelmat kokonaisuudessaan. Näiden merkitys korostuu tiettyissä opintojen vaiheissa, kuten opiskelun alussa ja loppuvaiheessa ennen työelämään siirtymistä. Kokonaisvaltaisella elämänhallinnan ohjauksella, joka sisältää oppimisen ja opiskelun, urasuunnittelun sekä persoonallisen kasvun tukemista, yliopisto voi tukea opiskelijoitaan selviytymään menestyksekkäästi tulevaisuuden haasteista.

Esitetyt lähtökohdat suuntaavat Jyväskylän yliopiston opinto-ohjauksen kehittämistä, jossa jokaisella laitoksella ja toimintayksiköllä on oma tärkeä tehtävänsä. Opinto-ohjauksen kehittämistä varten on perustettu koordinaatiotyöryhmä, joka edistää ohjauksen kehittämistä ja tukee eri yksiköitä niiden omaehtoisessa kehittämistyössä. Yksi keskeinen kehittämisen kohde on ohjauksellisten yhteistyöverkosto-

jen luominen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ohjausta antavat eri yksiköt tutustuvat Jyväskylän yliopiston ohjaustahoihin ja luovat henkilötason kontakteja, joiden avulla ohjauksellista yhteistyötä ryhdytään toteuttamaan.

Ohjaukselliset haasteet kasvaneet

Ohjauksellisten haasteiden voimakas kasvu on noussut erilaisista yhteiskunnan ja työelämän muutoksista, jotka ovat heijastuneet myös yliopistoihin. Yliopiston toimintaympäristö on voimakkaasti muuttunut viimeisten vuosien aikana. Ajankohtaisia haasteita ovat

- *monimuotoistuva opiskelijajoukko:* kansainväliset opiskelijat, vammaiset opiskelijat ja toisen asteen oppilaitoksista tulevien opiskelijoiden heterogeenisuus.

- *eurooppalainen ulottuvuus:* EU-maiden vaihto-ohjelmien sekä koulutus- ja työmahdollisuuksien lisääntymisen aiheuttamat ohjaukselliset haasteet.

- *virtuaaliyliopistoon liittyvät ohjaukselliset haasteet:* yliopistojen väliin yhteistyöhön perustuvien verkkokurssien lisääntyminen.

Muita haasteita ovat esimerkiksi opintojen suorittamisaikojen lyhentämistavoite ja opintojen keskeyttämisen vähentäminen, yhden opiskelupaikan sääntö, henkilökohtaisen ohjauksen kasvanut tarve ja korkea-asteen ja työelämän välisen yhteistyön lisääntyminen.

Ohjauksen kehittäminen arvioinnin ja tutkimuksen avulla

Yhteiskunnan nopeiden muutosten vuoksi ohjaus- ja neuvontahenkilöstön tulee kyetä uudistamaan työkäytäntöjään. Corazzini (1997)

korostaa tutkimuksen merkitystä ohjauspalveluita tarjoavien yksiköiden toiminnan kehittämässä. Hänen mukaansa tutkimustoiminnan avulla voidaan eri tavoin avartaa ohjaajien käsitystä työstään ja tarjota mahdollisuuksia löytää uusia malleja ja tapoja oman työn toteuttamiseen. Viime vuosina korkeasteen oppilaitokset ovatkin arvioineet aktiivisesti toimintaansa erilaisia kriteereitä ja metodeja käyttäen. Usein näistä arvioinneista on kuitenkin puuttunut työelämän näkökulma, eikä niissä ei ole myöskään kiinnitetty riittävästi huomiota yliopiston ohjaus- ja neuvontajärjestelmän toimivuuteen. Erityisesti kannattaisi tarkastella ohjausyhteistyötä ja ohjauksen vastuunjaon toimivuutta.

Ohjaus on kokonaisvaltaista toimintaa ja verkostoitumista

Ohjaus- ja neuvontatoiminta edellyttää hyvin koordinoitua yhteistyötä ja järjestelmällistä verkostoitumista sekä toimintayksiköiden sisällä että niiden kesken. Lisäksi tarvitaan toimivia verkostoja työelämään ja muuhun yhteiskuntaan sekä opiskelijoille enemmän mahdollisuuksia käytännön työelämään tutustumiseen. Ohjaus- ja neuvontahenkilöstöllä on myös oltava riittävästi tietoa työelämän asettamista yleisistä ammattitaitovaatimuksista ja opiskelijoiden sijoittumisesta työelämään.

Nykyaikana yksilöltä edellytetään jatkuvia valintoja, päätöksiä sekä epävarmuuteen mukautumista. Myös työn rooli on muuttunut, ja uuden teknologian kehitys vaikuttaa oppimis- ja työympäristöihin. Koulutuksen ja ohjauksen avulla voidaan lisätä ihmisten voimavaroja kohdata uusia, epävarmuutta sisältäviä tilanteita.

Muuttuvassa sosiaalisessa tilanteessa korkea-asteen ohjaus- ja neuvontapalveluiden edellytetään olevan joustavia ja toimivan itsenäisesti tilanteiden vaatimalla tavalla.

Tarkasteltaessa yliopiston ohjaus- ja neuvontajärjestelmän toimivuutta opintopolun eri vaiheissa on ohjauksellisen jatkumon kannalta tärkeää luoda kiinteitä yhteistyösuhteita toisen asteen oppilaitosten kanssa. Näin voidaan parantaa yliopistoon hakeutuvien edellytyksiä tehdä perusteltuja opiskelupaikan valintoja. Opintojen alkuvaiheessa on keskeistä monipuolinen orientointi opintoihin ja opintoympäristöön. Samalla voidaan ehkäistä opintojen keskeyttämissä ja tukea opiskelijoita opiskelun aloittamisessa.

Opintojen kuluessa ohjaustarpeet ovat usein hyvin yksilöllisiä ja vaihtelevia, koska opiskelijoilla on mahdollisuus sisällyttää opintoihinsa hyvinkin erilaisia opintokokonaisuuksia. Monien opiskelijoiden kokemat opinnäytteisiin liittyvät ongelmat ovat vaikuttaneet valmistumisen viivästyneeseen tai opintojen keskeyttämiseen, minkä vuoksi opinnäytetöiden ohjaaminen onkin yksi keskeinen ohjauksen haaste.

Opintojen päätösvaiheen ohjauksessa on oleellista tukea opiskelijoiden sijoittumista työelämään. Myös jatko-opiskelijoiden ohjauksen kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota. Tärkeää on, että opiskelija saa opintojensa eri vaiheissa riittävästi yksilöllistä palautetta opiskelustaan. Laadukas ohjaus on tehokas väline edistää opiskelijoiden valmistumista kaikissa opintojen vaiheissa. Tämä edellyttää riittävää resurssointia sekä ohjaustehävien huomioon ottamista henkilökunnan työsuunnitelmissa.

Marjatta Lairio
Sauli Puukari
Jari Rantamäki

URAOHJAUS EI OLE KIRSIKAN LAITTAMISTA KAKUN KORISTEESI

Rekrytointipalvelut ovat verrattain nuori tulokas suomalaisessa yliopistomaailmassa. Rekrytointipalveluiden toimenkuva myös painottuu maan eri yliopistoissa eri tavoin. Yleisesti voidaan todeta, että työelämän ja yliopiston rajapinnassa toimivat rekrytointipalvelut "pyrkivät tulokkaamaan merkityksiä" näiden kahden eri kulttuurin välillä. Tavoitteena on parantaa etenkin opiskelijoiden työelämän lukutaitoa erilaisin palveluin ja toimintamallein. Jyväskylän yliopiston ratkaisussa rekrytointipalvelut ovat osa tutkimuspalveluja. Tällöin painottuu erityisen voimakkaana opiskelijoiden ohjauksellinen elementti.

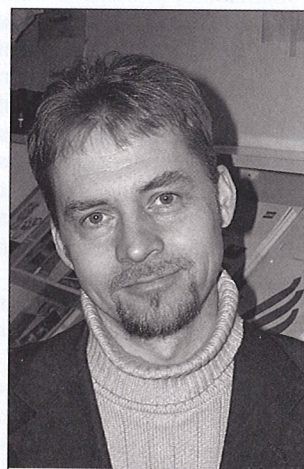
Ainelaitoksista riippumaton yksilötason uraohjaus on perustoimintaamme. Seitsemän vuoden kokemuksen uraohjaajana on kuitenkin osoittanut, ettei uraohjaus ole jokin muusta yliopistossa annettava ohjauksesta omaksi erilliseksi lohkokseen erotettavissa oleva osio. Uraohjaus ei siis ole kakun päälle laitettava kirsikka. Menestyksessä työllistyminen ei ole, eikä voi olla, jollain erillisellä parin tunnin luennolla tai yksilöohjauksella saavutettavissa. Rekrytointipalveluun ensimmäistä kertaa hakeutuva opiskelija gradun ollessa jo esitarkastuksessa on toivottomasti myöhässä ja ennuste jouhevalle työllistymiselle hänen kohdallaan on perin huono.

Menestyksekkään työllistymisen keskeisimmät tekijät, oman asiantuntijuuden kehittymisen ja siitä tietoiseksi tulemisen, tulisi kulkea

punaisena lankana koko opintopolun ajan varsinaisen oppiaineellisen opetuksen rinnalla. Tämän vuoksi olemme pyrkineet rekrytointipalvelussa kehittämään yhteistyötä ainelaitosten ohjausta antavien henkilöiden kanssa valtakunnallisesti katsoen poikkeuksellisen voimakkaasti. Rekrytointipalvelut eivät ole eristäytyneet omaksi pieneksi saarekkeeseen hallintorakennuksen toiseen kerrokseen, vaan etsivät aktiivisesti dialogia ja toimintatapoja muiden toimijoiden kanssa etenkin ainelaitostasolla.

Juha Lahti

uraohjaaja
Rekrytointipalvelut
juha.lahti@adm.jyu.fi

OPLAA!n kokeilevat rakenteet ja toimintavat

Jyväskylän yliopiston opetuksen laatuhanke on tarkoituksenaan ollut kehittää ja kokeilla toimintamuotoja, joilla voidaan tukea opetuksen kehittämistä. Ainekset toimintamuotoihin ovat peräisin toisaalta oppimisen ja opetuksen tutkimuksesta, toisaalta muiden yliopistojen käytännön kokemuksista. OPLAA! on muodostunut eräänlaiseksi kiinnostavien tutkimushavaintojen ja lupaavilta näyttävien käytännön toteutusten risteykseksi.

Oppimista ja opetusta on pitkään pidetty hyvin yksilöllisenä ja intui-minä. Viime vuosina käyttäytymistieteissä on noussut vahvasti esiin suuntaus, jossa korostuu sosiaalisen ja yhteisen osuus menestyksellisessä tiedon muodostuksessa. Esimerkiksi lukemaan oppimisesta, matemaattisesta päättelystä, oivaltamisesta, ongelmanratkaisusta, ymmärryksen kehittämisestä ja huippuosaamisestakin on löydetty ryhmän, yhteisen toiminnan ja työnjaon merkittävää vaikutusta. Oppimisen ja opetuksen tutkimuksessa puhutaan *jaetusta tiedonmuodostuksesta*. Näyttäisi siltä, että osaamisemme muodostuu kaikille yhteisestä tietämyksestä, joka tekee mahdolliseksi toimintamme yhdessä, ja toisaalta erityisosaamisesta, joka mahdollistaa ihmisten laajan osaamisen kirjon ja luovuuden.

Toinen mielenkiintoinen oppimisen ja opetuksen suunta perustuu oletukseen, että ymmärryksen kehitys ja oppiminen tarvitsee havaitun ja koetun kohteen *vaihtelevuutta ja muuntelua*. Tuosta variaatiosta muodostuu *ajattelun ja oppimisen tila*. Mitä vähemmän on näkökulmia ja niissä eroja, sitä ahtaampi on ajattelun ja tiedonmuodostuksen tila ja sitä suppeampaa tiedonmuodostusta tuossa tilassa voi tapahtua. Jos me tarjoamme oppijalle vain oikean tiedon, hän voi vain uskoa, muistaa ja palauttaa sen mieleensä. Ryhmätilanteissa ja yhteisöissä, joissa mukanaolijat pääsevät ääneen, on todennäköisemmin erilaisuutta kuin esitelmän kuuntelussa.

Me emme toimi kuitenkaan pelkän tiedon varassa, vaan *henkilököhtäinen kokemus* näyttää olevan voimakas vaikuttaja tekemisissämme. Me jopa toimimme "vastoin parempaa tietoaamme". Sen taustalla on, että kokemuksesta osa on tiedostettava ja osa tiedostamatonta, hiljaista tietoa. Ihmisen oppiminen, tiedonmuodostus ja ymmärrys ovat hankalia tutkimuksen kohteita niiden havaitsemisen vaikeuden vuoksi. Niinpä erityisesti oppimisessa ja opettamisessa hiljaisen tiedon osuus on edelleen suuri.

Mistä OPLAA! muodostuu?

Laadukasta opetusta ei ole ensisijaisesti uusimmista tiedoista esitelmöiminen, vaan edellytysten luominen monipuoliselle oppimisprosessille ajatuksellisia haasteita tarjoamalla. Eri tieteenalat ovat kehittäneet niitä pääasiassa omassa keskuudessaan, mutta kaikille tieteenaloille *yhteisenä tehtävänä on oppimisen edistäminen, oppimisen tilan luominen*. Tätä varten OPLAA!ssa on edistetty eri tieteenalojen työskentelyä yhdessä. Keskeisen tapaamisfoorumin ovat muodostaneet *torit*. Torien teemat luotiin laitosten tekemien itsearviointien pohjalta, ja niihin kutsutaan keskustelijoiksi samojen opetuksen ongelmien kanssa työskennelleitä eri tieteenalojen opettajia muista yliopistoista.

Myös muu OPLAA!n järjestämä tai tukema toiminta on ollut pääosin monitieteistä: *rahallisesti tuettu-*

jen kehittämishankkeiden on pitänyt olla useampien laitosten yhteistyöhön perustuvia. Oman opetuksen kehittämiseen pohjautuvat oppimisen ja opetuksen teoriaan johdattelevat *pedagogisen asiantuntijuuden workshopit* ovat olleet monitieteisiä. Halukkaille olemme varanneet opiskelupaikkoja Oulun yliopiston sekä valtakunnallisista teknistieteellisen alan workshoppeista. Myös opetuksen *laatuhankehakemusten valmistelu* järjestettiin *monitieteiseksi yhteiskirjoittamiseksi*. Toteutuksella pyrittiin edistämään tieteiden välistä viestintää sekä nostamaan esiin kunkin laitoksen opetuksen erityisiä innovatiivisia oivalluksia. Jotta myös intensiivisempi paneutuminen johonkin opetuksen ongelmaan olisi mahdollista, olemme käsitelleet toritapaamisissa esiinnousseita opetuksen kehittämisen kysymyksiä teemaseminaareissa.

OPLAA!ssa kokeillut rakenteet

Opetuksen kehittämisen ja toteuttamisen yhteisöt

Rahallista tukea merkittävämpää on ollut opettajakunnan osaamisen esiin nostaminen ja eri laitosten yhteistyön organisointi. Tätä työpanosta ei voida missään yliopistossa tuottaa erillisesti palkatuilla työntekijöillä. Monilla laitoksilla on kokeilevaa opetuksen kehittämistoimintaa enemmän kuin jokapäiväisen opetus- ja tutkimustyön ohessa ehditään kunnolla toteut-

taa. Tällaiseen työskentelyyn tulisi jatkossa varata tietty osuus opetushenkilöstön työpanoksesta. Eräissä yliopistoissa on määritelty 15 prosenttia opettajakunnan työajasta käytettäväksi opetuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Tällaisen menettelyn toteuttaminen edellyttäne, että opettajat vastaavat tiettyjen opetuskokonaisuuksien opetuksesta yhdessä.

Pedagoginen johtajuus

Opetuksen kehittämisen jatkuvuus edellyttää yhteisöllisen toiminnan lisäksi johtamista. OPLAA:ssa kokeiltiin pedagogisen johtamisen liittämistä laitosten varajohtajien tehtäväkokonaisuuteen. Tehtäväkuvaa ovat kokeilleet eri laitokset kullekin soveltuvalla tavalla. Vaikkakaan OPLAA:n toimesta ei kehoitettu eikä edellytetty opetuksen kehittämisyöryhmien perustamista laitoksille, monille laitoksille tällaiset perustettiin tai sellaiset toimivat laitoksilla jo ennestään.

Koko yliopiston opetuksen kehittämisen johtajana on toiminut vararehtori, jolla on ollut apunaan yliopiston opetuksen laadun tuki- ja kehittämisyöryhmä. Ryhmässä ovat olleet mukana kaikkien tiedekuntien edustajat, opiskelijaedustus sekä opetuksen kehittämisen asiantuntijoita hallinnosta ja erillislaitoksista. Sekä OPLAA:sta saatujen kokemusten että muiden yliopistojen kokemusten perusteella myös tiedekuntatasoinen opetuksen kehittäminen näyttää tarpeelliselta.

Organisoinnin ja tiedonvälittämisen tekijät

Pedagoginen tietämys näyttää usein jäävän joko opettajan ja hänen opiskelijoidensa tai nimimillään oman laitoksen tuntemaksi. OPLAA:n toiminnassa suurimman työpanoksen on vaatinut perehtyminen eri tieteenalojen pedagogisiin kulttuureihin ja meneillään oleviin toteutuksiin ja toisaalta niistä saatujen kokemusten välittäminen toisille samojen opetuksen haasteiden kanssa työskenteleville.

Laitoksilla tarvitaan erityiskohteiden suunnittelijoita ja kokeilijoita. Tämä työ muodostaa opetuksen kehittämisen perustan. Lisäksi tarvitaan henkilöitä, jotka vastaavat oivallusten esiin nostosta ja erilaisen yhteistoiminnan organisoimista. Tarpeen on myös uuden informaatioteknologian opetukselle tarjoamien mahdollisuuksien tuntemus. OPLAA:ssa näistä tehtävistä on vastannut puolenkymmentä päätoimista työntekijää ja joukko oman toimensa ohessa työskenteleviä asiantuntijoita.

Kokeillut toimintatavat

Keskeisin OPLAA:n toimintatapa on ollut opetusta käsittelevän tiedenvälisen keskustelun tukeminen. Toteutusmuotoina ovat olleet pedagogiset torit, teemaseminaarit sekä OPLAA:n ja virtuaaliyliopiston yhteistyössä organisoima koulutus. Käyttämällä eri yliopistojen opettajia asiantuntijoina sekä organisoimalla yhteistä yliopistopedagogista koulutusta muiden yliopistojen kanssa, on haluttu edistää omassa yliopistossamme opetusta koskevaa valtakunnallista keskustelua. Toinen keskeinen toimintamuoto on ollut opetusta kehittävien yhteisöjen tukeminen rahoittamalla kehittämishankkeita ja samanlaista kehittämistyötä tekevien yhteensaattaminen.

Pedagoginen tietämys on välitynyt yleensä joko mallioppimisen kautta omilta opettajilta tai suullisesti keskusteluissa kollegojen kanssa. Hyvien opetustoteutusten tallentamiseksi OPLAA! on toteuttanut erilaisia pedagogisen tiedon dokumentointivälineitä. Merkittävin niistä on valtakunnalliseen käyttöön valmisteltu Pedagoginen muisti, jota esitellään toisaalla tässä lehdessä. Lisäksi OPLAA! on kokeillut toiminnastaan kertomiseen verkkolehteä ja Internet-sivuja. Myös tämä Tiedonjyvän opetuksen kehittämiseen keskittyvä erikoisnumero on yksi OPLAA:n toimintatapakokeilu.

Pedagogisen johtamisen ja suun-

nittelun työvälineiksi on kehitetty opintoja ja niiden edistymistä koskevia tilastoja. Toistaiseksi tilastoja on laadittu muun muassa vuosittaisista opintoviikkokertymistä koko yliopistossa, tiedekunnissa, laitoksilla, pääaineissa ja sivuaineissa. Lisäksi tilastoin on tarkasteltu opintojen keskeytymistä sekä pääaineen vaihtamista yliopiston sisällä. Opintotilastojen kehittämisestä ovat vastanneet Koulutuksen tutkimuslaitos ja ATK-keskus. Tilastoja on valmistettu kaikkina OPLAA:n toimintavuosina ja kuluvan vuoden aikana laitoksilta ja tiedekunnista on esitetty toiveita täydentävistä tilastoista. Tekeillä on myös kaksiportaisen tutkinnon suunnittelua avustavien tilastotietojen kehittäminen.

Miten tästä eteenpäin?

Kuluvan vuoden aikana valmistellaan esitys opetuksen laadun kehittämisen rakenteesta ja prosesseista. OPLAA:ssa työskennelleet kiertävät kaikilla laitoksilla saadakseen tietoa laitosten opettajakunnan kokemuksista OPLAA:n toteutustavoista. Tämä Tiedonjyvän numero esittelee omalta osaltaan OPLAA:n toiminnan taustalla olleita ajatuksia ja toteutusmuotoja sekä laitoksilla toteutettuja opetuksen kehittämishankkeita. OPLAA:sta saadut kokemuksemme yhdistämällä muiden yliopistojen opetuksen kehittämistyön tuomiin kokemuksiin voimme valmistella omaan yliopistoomme sopivan, pysyvästi dynaamisen opetuksen laadun kehittämisen toimintatavan.

Anita Nuutinen

utkija

korkeakoulupedagoginen suunnittelija

OPLAA!-hanke

anita.nuutinen@ktl.jyu.fi

Opintojen kuormitustutkimus

Mitä tulokset todella kertoivat?

OPLAAI-hankkeen tuella tekemäni yliopisto-opintojen kuormitustutkimus on otettu mielenkiinnolla vastaan useilla eri tahoilla. Tutkimukseni osoitti, että yleisellä tasolla opiskelijat ovat erittäin tyytyväisiä opintoihinsa Jyväskylän yliopistossa. Toinen näkökulma tähän avautuu kuitenkin silloin, kun arvioidaan tuloksia kokonaisuutena: kuormitustekijöitä on samanaikaisesti hyvinkin runsaasti.

Kuormituksen painopiste näyttää vaihtelevan tiedekunnittain. Kaikkein kuormittavimpana opintomuotoina opiskelijat kokevat selkeästi ne työmuodot, jotka sisältävät vaativaa ajattelutyötä, kuten naartilanteet tai pienimuotoisen tutkimuksen, kirjallisuuskatsauksen tai oppimispäiväkirjan tekeminen. Niin sanotusti 'helppoina' työmuotoina opiskelijat pitävät työskentelytapoja, joissa on mukana vahva sosiaalis-käytännöllinen painotus. Tällaisia ovat esimerkiksi ohjauspalaverit, luennot, parityöt, sekä ryhmätehtävät. Mielenkiintoa herättävä seikka on myös tulos, että keskimäärin opiskelijat käyttävät pääaineopintoihinsa noin 20 viikkotuntia.

Olen keskustellut tutkimustuloksista sekä oman yliopistomme tut-

kijoiden ja opettajien että muiden yliopistojen edustajien kanssa. Tutkimustuloksista on esitetty seuraavanlaisia tulkintoja:

Mistä korkea tyytyväisyys opintoihin johtuu?

On esitetty, että opiskelijoiden tyytyväisyys voi yksinkertaisimmillaan johtua siitä psykologisesta seikasta, että he ovat tyytyväisiä saatuun itselleen jalansijan arvostetusta opinahjosta. Näin korkea tyytyväisyys on nähty jopa huolestuttavana suhteessa siihen, että yliopiston tulisi kasvattaa kriittisiä toimijoita, jotka osaavat arvioida itsenäisesti myös omaa toimintaympäristöään.

Onko opintomuotojen kuormittavuudessa todella kyse kognitiivisesta kuormituksesta vai jostakin muusta?

Olen esittänyt päätelmän, että kuormittavimmat työmuodot ovat sellaisia, jotka ovat ajattelullisesti vaativia. Tulosta voidaan kuitenkin tulkita myös muilla tavoin. Voidaanhan myös ohjauspalaverita

ja parityöskentelyä pitää kognitiivisesti kuormittavina työmuotoina.

Onko oleellista se, että pro gradu-työssä ajattelutyö sisältää pitkiä aikoja yksintyöskentelyä, ilman supporttiivista, sosiaalista vuorovaikutusta?

Ohjaustilanteessa ohjaaja voi tarjota opiskelijalle jaetun 'ajattelutodellisuuden'. Kirjoitustyö vaatii kuitenkin pitkäjänteistä yksinoloa, suunnitelmallisuutta, kärsivällisyyttä ja laaja-alaista asioiden hahmotuskykyä. Aiheuttaako yksinäinen ajattelutyö kuormitusta ja ohjattu toiminta ei? Tämä tulkinta asettaa oleelliseksi kysymykseksi yliopisto-opintojen nykyiset ohjausjärjestelmät.

Onko kuormitus välttämättä kielteinen ilmiö?

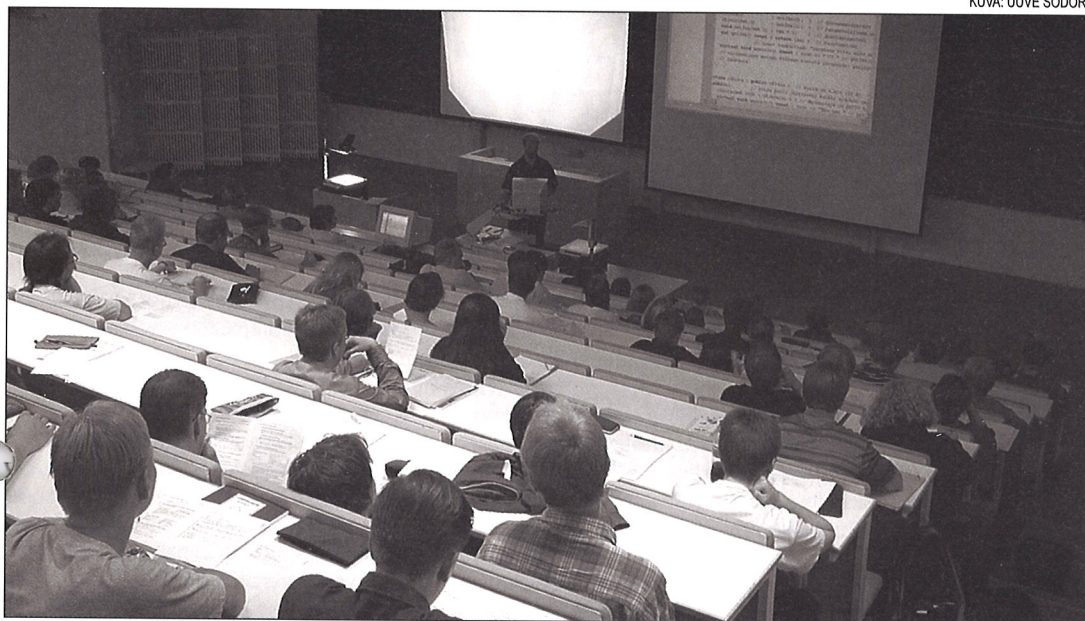
Psykologisista tutkimuksista tiedetään, että optimaalinen kuormitus ei suinkaan ole kielteinen, vaan päinvastoin myönteinen seikka. Tutkimukseni ei antanut syvällisempää tietoa niistä sisäisistä merkityksistä, joita kuormitukseen liittyy. Opintojen saattavat olla, optimistisesti ajatellen, sopivalla tavalla kuormittavia. Tärkeää olisi tulevaisuudessa arvioida sitä, millä ehdoin tällainen sopiva kuormitus muuttuu opinnoissa liialliseksi stressiksi.

Kallio, E. 2002. Opintojen tukaluus ja onni. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Eeva Kallio

Koulutuksen tutkimuslaitos
Jyväskylän yliopisto
eeva.kallio@ktl.jyu.fi

InSitu

massaluennot vuorovaikutteisemmiksi

InSitu-projektin tarkoitus on toteuttaa laitteisto, jossa kullakin luennoille osallistuvalla opiskelijalla on pieni, muutaman nappulan oppilaspääte. Opettajalla on opettajan kone, joka kerää langattomalla tiedonsiirrolla oppilaiden vastauksia ja analysoi niitä. Jos käytössä on esimerkiksi videoprojektori, voidaan oppilaiden vastauksista muodostaa heti kaikille näkyvä jakauma. Lisäksi kysymyksiä voidaan tällöin heijastaa suoraan seinälle.

Hankkeen taustalla oli halu irtau-

tua perinteisestä yksisuuntaisesta luento-opetuksesta. Vastaanotto on tähän mennessä ollut positiivinen, mutta laitteita on testattu vielä toistaiseksi liian vähän, jotta oppimistuloksia voitaisiin julistaa. Toiminta kuitenkin tekee luennon haastavammaksi sekä luennoitsijalle että opiskelijalle. Passiivisen kuuntelun sijaan opiskelija voi nyt osallistua.

OPLAA!-rahoituksen turvin pystyimme luomaan toimivan systeemin koekäyttöön. Täydellisempi

toteuttaminen vaatii enemmän taloudellista panostusta. Jatkossa tavoitteenamme on saattaa järjestelmä jokaisen opiskelijan matkapuhelimeen, jolloin laitteiden omistamis- ja latausongelmat poistuvat.

Hankkeen toteuttivat Vesa Lappalainen, Timo Lappalainen ja Rami Lehtiniemi.

Vesa Lappalainen
vesal@mit.jyu.fi

<http://www.mit.jyu.fi/~vesal/insitu>

Ryhmän kanssa eksyksissä

"Etsitään ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita opetuksen kehittämisestä".

"BINGO!", ajattelimme. Joku siis vielä välittää siitä, että yliopistossa opetetaan hyvin. Ja on kiinnostunut kehittämään opetusta. Ryhmämme alkoi kutsua itseään 'Hiipiksi'. Tälle, vähän kuin vaivihkaa syntyneelle ryhmälle, ei kukaan ryhtynyt jakamaan ohjeita, kehittämistavoitteita, evaluointikriteereitä – tuloksellisuuden tulkintaa. Keväällä 2001 me lähdimme ryhmässä pohtimaan oman opetuksemme kehittämistä.

Toki olemme kokeilleet kukin omassa opetuksessamme erilaisia ideoita, varsinkin itsenäistävän oppimisen kannalta. Olemme pohtineet, miten opiskelijan ja opettajan henkilökohtainen saa tilaa opetuksessa tai miten tulla toimeen oman keskeneräisyytensä ja epävarmuutensa kanssa. Mietimme, onko meillä edes lupaa olla välillä eksyksissä – yksin ja ryhmässä.

Miksi eksyksissä? Siksi, että uuden oppiminen edellyttää hämminkiä, epätoivoa, ahdistusta – ja porukkaa avuksi. Vastuu omasta oppimisesta synnyttää ahdistusta ja vastuu toisen oppimisesta toivottavasti vielä enemmän. Mistä minä tiedän, mikä on minulle hyväksi? Mistä minä tiedän, mikä on tuolle porukalle hyväksi?

Saimme rahaa omaan työhömmä ja olemme käyttäneet sen pääasiassa kahvitteluun ja voileipiin. Istumme ringissä ja juttelemme. Mitä kuuluu ja mitä olet tehnyt? Enemmän olemme keskustelleet siitä, mitä oppiminen ja opettaminen ovat, kuin kehittäneet määrätietoisesti omia projektejamme. Olemme siis järjestäneet aikaa pohtimiselle ja kysymiselle ilman, että kukaan ahdistaa meitä aikatauluilla. Rahoitusta olemme käyttäneet

myös ongelmaperustaista oppimista käsittelevän seminaarin järjestämiseen sekä ryhmäämme esittelevän posterin valmistukseen.

Ryhmämme on toiminut hyvin, koska sillä oli taitava alkuunsaattaja ja yhteinen tavoite. Työskentely on ollut vapaamuotoista ja määrätietoista yhtä aikaa. Emme ole pyrkineet mihinkään uudistuksiin, vaan kehittäneet omaa opetustamme ja pohtineet työtämme ja itseämme osana Jyväskylän yliopistoa. Moni asia tässä yliopistossa tehdään nurinkurisella tavalla hallinnosta alkaen. Usko työn tekijän ymmärrykseen omasta työstään tuntuu joskus puuttuvan. Tämä pätee laitoksen johtajista jokaiseen opiskelijaan. Aina on joku, joka tietää paremmin, vaikkei viitsi tai ehdi ottaa asioista selvää. Mistä tulee luottamus opettajan tai opiskelijan omaan näkemykseen ja vastuuseen? Tämä meitä on askarruttanut ja omissa opetuksessamme olemme yrittäneet tukea opiskelijan omaa vastuuta oppimisestaan.

Mitä olemme tehneet? Herättäneet henkiin yliopiston idean – kysyä ja kyseenalaistaa. Istumme kehässä, kuuntelemme toisiamme ja tutkimme sitä, mikä on hyvää oppimista ja mistä kaikesta on päästävä eroon, jotta hyvä oppiminen tulee opiskelijan ja opettajan arjeksi.

Mikä työstämme seurasi? Varmuuden tunnetta ja öljyä laakereille? Päinvastoin: epävarmuutta ja hiekkää rattaisiin. Kuinka tämä pitäisi ymmärtää? Kyseessä on asia, jota yliopistomaailma visusti pitää kulissiensa takana. Sen nykyisessä puhetavassa tuskin löytyy sijaa sellaiselle, joka vähänkin viittaa epärointiin, epävarmuuteen; omaan sijaan ja omaan tilaan.

Tuula Hirvonen

kielten laitos, englanti
tuula.hirvonen@cc.jyu.fi

Paula Kalaja

kielten laitos, englanti
pkalaja@campus.jyu.fi

Marja-Liisa Makkonen

varhaiskasvatuksen laitos
mlmakkon@edu.jyu.fi

Anita Malinen

kasvatustieteen laitos
amalinen@edu.jyu.fi

Pentti Moilanen

OKL
mope@edu.jyu.fi

Anne Pitkänen-Huhta

kielten laitos, englanti
apitkane@campus.jyu.fi

Martti Silvennoinen

liikuntakasvatuksen laitos
martti.silvennoinen@sport.jyu.fi

Liisa Lautamatti

liisa.lautamatti@cc.jyu.fi

Hilop-ryhmän posterit on nähtävillä OPLAA:n verkkolehdestä:
<http://oplaa.jyu.fi>

OPLAA:n koulutus / Toritapaamiset / Aikaisemmat toritapaamiset / Kevään 2002 toritapaamisten tiivistelmät / Teematori 5: Yliopisto-opiskelun ja -opetuksen työmuodot / 26.4.2002

LENTÄVÄ LÄHTÖ MODERNIN FYSIIKAN ASIANTUNTIJUUTEEN

Fysiikan laitoksen Lentävä lähtö -hankkeen taustalla on pyrkimys auttaa opiskelijoita saamaan realistinen kuva fysiikan oppiaineena tarjoamista haasteista ja mahdollisuuksista sekä tutustuttaa heidät fysiikan laitoksen henkilökuntaan ja toimintaan heti opintojen kahden ensimmäisen viikon aikana.

Lentävän lähdön tarjoaman lisääntyneen ryhmätyöskentelyn myötä opiskelijat ovat tutustuneet opettajiin ja toisiinsa. Kynns kommunikointiin on madaltunut oleellisesti ja opiskelumotivaatio on parantunut. Perinteisten luentojen ja laskuharjoitusten ohella opiskelussa painottuu nyt ryhmätyöskentely ja kasvu fysiikan osaajaksi osana tiettyä yhteisöä. Päävastuun toteutuksesta kantoivat allekirjoittaneiden lisäksi amanuenssi **Soili Leskinen** sekä 30 muuta opetukseen ja käytännön järjestelyihin osallistunutta henkilökunnan jäsentä.

Niin opettajien kuin opiskelijoidenkin kokemukset ovat olleet lähes yksinomaan myönteisiä. Ensimmäisen toteutusvuoden

(2001) opiskelijapalautteen avulla kiireen tuntua onnistuttiin toisena vuonna vähentämään sieltä, missä kiire oli ollut tarpeetonta.

Lentävä lähtö on osa fysiikan laitoksen laajempaa, vuosia jatkunutta opetuksen- ja opiskelunkehitysprojektia, jossa opetusta on pyritty muuttamaan opiskelijäläheisemmäksi. Yhtenä esimerkkinä mainittakoon keskeisellä paikalla sijaitsevan luontosalin varustaminen opiskelijatilaksi spontaanisti muodostuvien pienryhmien työskentelyä varten.

Lentävän lähdön toteutus koordinoitiin tiedekunnan sisällä siten, että fyysikoiden tavallisimpien sivuaineiden, erityisesti matematiikan opintojen suorittaminen on Lentävän lähdön yhteydessä mahdollista.

Arvaus, että aloitteleville opiskelijoille voidaan puhua hyvinkin haastavaa uutta fysiikkaa, osoitautui oikeaksi. Opiskelijat myös suhtautuivat Lentävään lähtöön hyvin ennakkoluulottomasti - olihan tämä toki useimmille heistä ensimmäinen kerta yliopistotasoisessa opinahjossa. Lentävän lähdön aikana hyväksi havaittuja käytäntöjä pyritään soveltamaan enemmän myös muilla fysiikan kursseilla.

Jatkossa haasteena on pitää kurssin ilme tuoreena. Ulkomaalaisten vierailijoiden esityksiä kannattaneen opiskelijapalautteen perusteella vielä lisätä.

"Yllättävää kuinka helppoksi siirtyminen yliopisto-opiskeluun on saatu tehtyä."

"Kaikenlainen yhdessä tekeminen alkuviikkoina tosi hyvä juttu, juuri näin!"

"Kurssi antoi päämääriä."

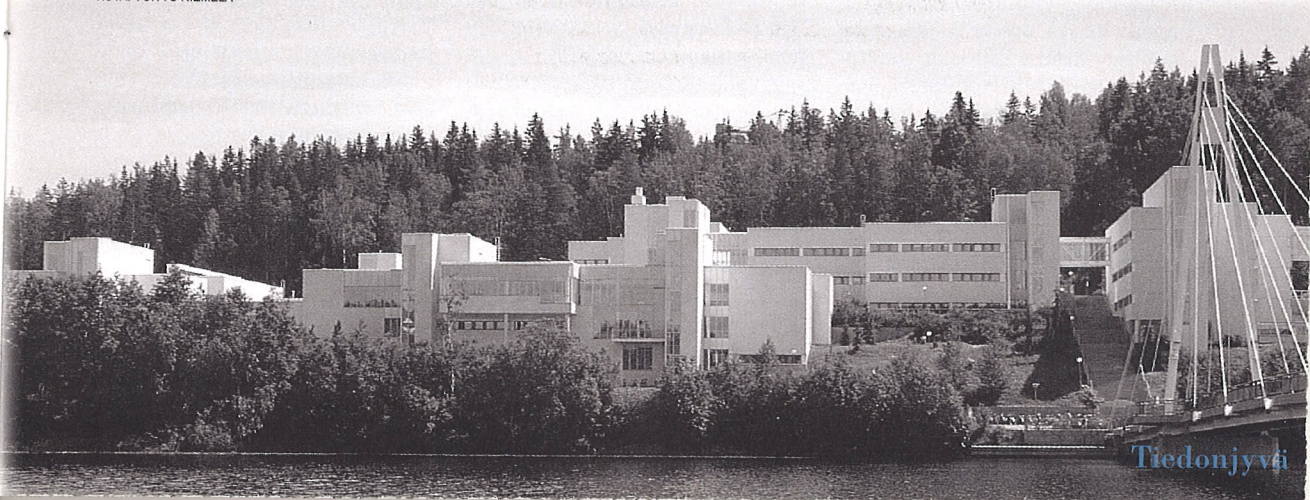
Juha Merikoski

fysiikan laitos
juha.merikoski@phys.jyu.fi

Matti Manninen

fysiikan laitos
matti.manninen@phys.jyu.fi

KUVA: VOITTO NIEMELÄ

Wazirabad

Monitieteistä tutkimalla oppimista kehittämässä

Wazirabad-projekti sai alkunsa Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden Intia-ryhmässä, Indo-Finn Environmental Groupissa (IFEG). Ennen OPLAA!-hanketta ryhmällä oli ollut monipuolista Intian kulttuuriin ja ympäristöasioihin perehdyttävää toimintaa. Ongelmana oli opiskelijoiden omaehtoisen toiminnan ja opintojen yhdistäminen, joka oli IFEG:n kantavana ideana. Sekä opiskelijat että opettajat halusivat kehittää IFEG:n toimintaa jatkuvaksi, ongelmakeskeiseksi ja tutkimalla oppimisen prosessiksi.

OPLAA!-hankkeemme tavoit-

teena oli edistää opintojen yhdistämistä IFEG-ryhmän opiskelijälähtöiseen toimintaan. Tavoitteena oli tarjota opiskelijoille mahdollisuuksia kenttätöihin, harjoitteluun tai aineiston keruuseen alueella, joka on ollut perinteisen opiskelijavaihdon ulkopuolella. Tarkoituksena oli myös kehittää periaatteita, joiden avulla opiskelijan omasta kiinnostuksesta ja tavoitteista lähtevä vapaaehtoistoiminta voidaan muuntaa opintosuorituksiksi. Keskeisenä pyrkimyksenä oli opiskelun ja tutkimuksen yhdistäminen jo opintojen varhaisessa vaiheessa

aidon, sosiaalisesti relevantin tutkimusongelman ja -kohteen avulla.

Wazirabad-hankkeessa aloitettiin yhteistyön rakentaminen ympäristötieteiden ja kulttuurienvälisen viestinnän oppiaineiden kesken. OPLAA!-hankkeen puitteissa järjestettiin suunnittelutapaamisia sekä orientaatio-opintoja, joihin kutsuttiin puhujiksi eri alojen Intia-asiantuntijoita.

Selkeästä suunnitelmasta ja tavoitteista huolimatta OPLAA!-hankkeessa aloitettu oppiaineiden välinen, opiskelijoiden ja opettajien uudenlainen yhteistyö ei joh-

Opiskelijasta asiantuntijaksi

Viestinnän ammattilaiset ovat viime vuosina työllistyneet erittäin hyvin, ja monet viestintäalan yritykset houkuttelevatkin muun muassa viestintätieteiden laitoksen opiskelijoita töihin jo kesken opintojen. Vaikka opiskelijoiden hyvä työllisyystilanne kertookin viestinnän opetuksen arvostuksesta, voidaan opiskelijoiden varhaisessa rekrytoinnissa nähdä myös kielteisiä puolia.

Työelämään siirtyminen on opiskelijalle yleensä helppoa siinä vaiheessa, kun tiivistä ja aktiivista läs-

näoloa vaativien perus- ja aineopin-
tojen jälkeen ryhdytään suorittamaan itsenäisempiä ja vapaampia syventäviä opintoja. Vaarana kuitenkin on, että opiskelijan asiantuntijuuden kehittyminen jää tällöin vaillinaiseksi ja opintojen loppuunsaattaminen viivästyy.

Tyypillistä viestinnän opiskelijoiden työelämään hakeutumiselle on myös, että työpaikkojen perässä siirrytään pääkaupunkiseudulle. Yhteydet laitokseen katkeavat, mikä usein hankaloittaa entisestään opintojen loppuun viemistä. Kokemukset

osoittavatkin jo nyt, että etäohjaukselle on tarvetta.

Viestintätieteiden laitoksella on haluttu tarttua näihin ongelmiin ja perehtyä entistä paremmin opintojen ohjaukseen ja tukemiseen. Tavoitteena on, että opiskelijat kykenisivät suorittamaan opintonsa suunnitelmallisesti loppuun elämäntilanteissaan tapahtuvista muutoksista huolimatta.

Projektin vastuuhenkilöinä toimivat professorit **Heikki Luostarinen** ja **Maija Pörhölä**.

OPLAA!-rahoituksen turvin on

tanut haluttuihin tuloksiin. Suunniteltuja opiskelumahdollisuuksia ei järjestynyt opiskelijoiden ja opettajien ajanpuutteen ja kiinnostuksen vähyden vuoksi. Tutkintovaihtimuksistakaan ei ensi alkuun löytynyt sijaa uudennaiselle tutkimalla oppimiselle.

IFEG-ryhmä jatkoi toimintaansa runsaan vuoden OPLAAI-hankkeen aloittamisen jälkeen. Syksyllä 2001 ryhmä teki Wazirabadiin opintomatkan, jolla luotiin pohjaa tulevalle toiminnalle Intiassa. Viime vuoden lopusta asti IFEG-ryhmän toiminta on ollut jäissä toimin-

nasta kiinnostuneiden opiskelijoiden puuttuessa.

OPLAAIn puitteissa järjestetyt orientaatio-opinnot olivat niihin osallistuneiden mukaan antoisia. Ryhmässä toimiminen ja hankkeen toteuttaminen oli haastavaa sen opiskelijavetoisuuden takia. Kuitenkin myös sen vuoksi tavoitteita kohti edettiin hitaasti ja toiminnasta kiinnostuneiden opiskelijoiden ja opettajien oli vaikea sitoutua hankkeeseen.

Vastaavien hankkeiden onnistumista voisi edesauttaa tiivis yhteistyö yliopiston opetushenkilökun-

nan sekä kehitysyhteistyötä tukevan organisaation kanssa. Ryhmän jäsenet tulisi sitouttaa toimintaan tavoitteellisen ja hyödyllisen toiminnan aikaansaamiseksi. Toiminta on opettanut paljon Wazirabad -hankkeessa mukana olleille opiskelijoille. Vaikka vaihtoehtoisen opiskelutavan kehittämisessä ei vielä onnistuttu, hankkeesta on mahdollisuus oppia jatkoa varten.

Kirsi Vuorinen
kirvu@cc.jyu.fi

viestintätieteiden laitoksella tarjottu laitoksen henkilökunnalle opintojen ohjaukseen liittyvää täydennyskoulutusta. Koulutuksen avulla on pyritty varmistamaan, että henkilökunnalla on riittävästi sellaista sisällöllistä osaamista, jonka turvin opiskelijoiden tukemisen voidaan nivoa laitoksen päivittäiseen toimintaan.

Laitoksella on myös tehty kartoitusta opintojensa loppuvaiheessa olevien ja työelämään jo osittain siirtyneiden opiskelijoiden keskuudessa. Tavoitteena on ollut selvittää

opiskelijoiden ohjaustarpeita ja -toiveita sekä niitä keinoja, joilla opiskelijoiden opintojen loppuunsaattamista voitaisiin edistää.

Kolmanneksi on kehitetty etäohjauksen työmuotoja. Tätä kautta projekti on nivottu yhteen valmisteilla olevan viestintätieteiden laitosportaalin kanssa. Portaaliin rakennetaan opintojen ohjaukseen liittyvä sivustokokonaisuus, joka tarjoaa tukea ja työkaluja opiskelun etenemiseen ja asiantuntijaksi kasvamiseen. Esimerkki tällaisesta työkalusta on verkkoympäristöön

laadittu HOPS, jonka avulla opiskelija voi ohjatusti suunnitella opintojaan. Sivusto toimii apuna myös graduohjauksessa sekä kurssivalinnoissa ja esimerkiksi tenttien suorittamisessa. Sivusto otetaan käyttöön syksyllä 2003.

Hanna Reinikainen
Viestintätieteiden laitos
hanna.reinikainen@jyu.fi

Joustava siirtyminen avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijaksi

Opintojen ohjauksen parantaminen on nostettu yhdeksi Jyväskylän yliopiston keskeiseksi tavoitteeksi. Valtakunnallisesti on havaittu, ettei ohjaus ole aina tarkoituksenmukaista tai sitä on liian vähän. Lisäksi siirtyminen kaksiportaiseen tutkintojärjestelmään tuo mukanaan uusia vaatimuksia. Ohjauksen merkityksestä puhuttaessa viitataan vain harvoin avoimesta yliopistosta varsinaiseen yliopistoon siirtyvien opiskelijoiden ohjaukseen. Joustava siirtyminen -hankkeen myötä on tarkoitus tuoda avoimesta yliopistoon siirtyminen osaksi ohjauksellista keskustelua ja luoda toimivia käytänteitä tämän siirtymän sujuvuuden takaamiseksi.

Vuonna 2001 Jyväskylän yliopistossa opintonsa aloittaneista reilut sata opiskelijaa tuli valituksi avoimen väylän kautta ja 38 prosentilla kaikista uusista opiskelijoista oli takanaan opintoja avoimessa. Joustava siirtyminen -hanke lähti käyntiin avoimen yliopiston tarpeesta kartoittaa avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijoiksi siirtyvien opiskelijoiden kokemuksia siirtymästä. Hanke käynnistettiin keväällä 2002, ja hankkeen rahoittajana avoimen yliopiston ohella on toiminut OPLAAI-hanke.

Opiskelijalle siirtyminen perusopiskelijaksi merkitsee merkittävää opiskelukulttuurin muutosta. Avoimen yliopiston yksilöllinen ohjaus ja palautejärjestelmä, opintojen yksilöllinen aikatauluttaminen ja opiskelutapojen valinnanmahdollisuudet korvautuvat määritellymällä opiskelutahdilla ja etäännytettyllä palautteen saannilla. Toisaalta moni opiskelija siirtyy yksinäisestä opiskelusta opiskelijoiden vertaisryhmään ja opiskelutilanteisiin, joissa yhdessä laitoksen henkilökunnan kanssa luodaan uudenlaista opiskelun sosiaalista ja kulttuurista viitekehystä.

Etenkin väylän kautta tuleville opiskelijoille hyppy uuteen saattaa olla varsin suuri. Opiskelija saattaa olla jo esimerkiksi graduvaiheessa, kaivaten erilaista ohjausta opintojen suunnitteluun. Yliopisto-opinnot suoraan lukion jälkeen aloittaneisiin opiskelijoihin nähden avoimesta yliopistosta siirtyvät opiskelijat ovat taustoiltaan erilaisia niin iän, koulutuksen kuin työkokemuksenkin suhteen. Joustavat ja toimivat ohjauskäytännöt nopeuttavat opiskelijan valmistumista sekä helpottavat opinto-ohjausta antavan henkilökunnan työtä.

Keväällä 2002 toteutetun kyselyn

avulla selvitettiin yliopistoon sekä väylän että pääsykokeen kautta siirtyvien opiskelijoiden kokemuksia siirtymästä. Samalla kartoitettiin opinto-ohjausta antavien henkilöiden kokemuksia ja käsityksiä avoimesta tulevista opiskelijoista. Selvityksestä käy ilmi, että opiskelijoille oman sosiaalisen ryhmän löytäminen voi olla vaikeaa. Lisäksi opiskelijat kaipaavat enemmän ohjausta niin avoimessa kuin varsinaisenkin yliopiston puolella. Avoimessa opiskeltaessa toivottiin enemmän tietoa yliopistossa opiskelusta, ja varsinaisen yliopiston puolella kaivattiin vertaistutoreita.

Selvityksen kautta avoin yliopisto sai lukuisia kehittämissideoituja ohjauksen parantamiseksi. Tulemme jatkamaan avoimessa yliopistossa Joustava siirtyminen -hankkeen parissa pyrkien ohjauksen kehittämiseen. Toivomme myös yhteistyön tiivistyvän yliopiston ja avoimen yliopiston välillä ohjauksellisissa kysymyksissä.

Carita Haapanen

Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto
carita.haapanen@avoin.jyu.fi

Muuttuvat ammattikuvat ja asiantuntijaksi kehittyminen opettajan työssä

Liikuntakasvatuksen laitoksen toiminnan painopisteet ovat liikuntapedagoginen tutkimus ja liikunnan aineenopettajakoulutus. On siis luonnollista, että nimenomaan opetuksen kehittäminen on koettu tärkeäksi koko laitoksen olemassaolon ajan. Tällaisella tieteenalalla rajan vetäminen opetuksen kehittämisen ja tutkimustyön välille on joskus vaikeata, jopa keinotekoisia. OPLAA!-hanke tarjosi oivan tilai-

suuden jäsentää tätä jatkuvaa kehitystyötä, kertoa siitä ulospäin sekä saada palautetta tehdystä työstä.

Tavoitteenamme on kehittää aineenopettajakoulutusta "Life long learning" -periaatteella. OPLAA!-hankkeen avulla pystyimme hahmottamaan koulutuskokonaisuutta paremmin ja löysimme uusia ideoita opettajuuden kehittämisen eri vaiheisiin. Hankkeen yksittäisiä tuloksia ei ole helppo eritellä, kun kyseessä on pitkäjänteinen koulutuksen kehittäminen. Voin kuitenkin todeta, että prosessi vauhditti entisestään kehitystyötä, synnytti koko joukon uusia innovaatioita ja lisäsi motivaatiota tällaiseen toimintaan.

Yksi hankkeen konkreettisimmista ja antoisimmista vaikutuksista yhteistyön kannalta oli liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan sekä kasvatustieteiden tiedekunnan välisen yhteistyöryhmän virallistaminen. Tällä tavoin luotiin myös organisatoriset edellytykset yhteistyössä toteutettavan koulutuksen jatkosuunnittelulle. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan sisällä integroidun opettajakoulutusohjelman toteuttaminen eteni konkreettisina askelin, ja OPLAA!-hankkeen yhteisissä tilaisuuksissa pohdittiin tehtyjä ratkaisuja aineenopettajakoulutuksen yleisestä näkökulmasta.

Haluan edelleen korostaa, että yksittäisen opetuksen laadun kehittämishankkeen sijaan kohdallamme on kyseessä pitkäjänteinen ja jatkuva koulutuksen kehittäminen, jolla opiskelijan kasvua asiantuntijuuteen pyritään tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla. Havaitimme, että oli ajoittain turhauttavaa yrittää rinnastaa vuosikymmenien työn tulosta, jossa

kohteena on koko opettajan ura, yksittäisten opintojaksojen tai jopa kurssien sinänsä innovatiivisten pedagogisten ratkaisujen kanssa. Tällaisen muokkaaminen erilliseksi kokonaisuudeksi oli ongelmallista.

Monet muut kehittämistoimemmemme olivat selkeämmin hankkeita. Kehittämistoimia olemme suunnanneet laitoksella muun muassa ennakkositouttamiseen tulevaan opettajan ammattiin, opettajuuden kehittämistä tukevaan ryhmäohjaukseen sekä opettajien täydennyskoulutuksen kehittämiseen.

Liikunnan sisältöaineiksessa tehdyt uudet ratkaisut olisivat vaatineet vertailupohjaksi muissa maissa toteutettujen liikunnanopettajakoulutusten opetussuunnitelmia. Kun Suomesta ei vertailupohjaa löydy, on varmasti vaikea arvioida tehtyjen ratkaisujen merkitystä.

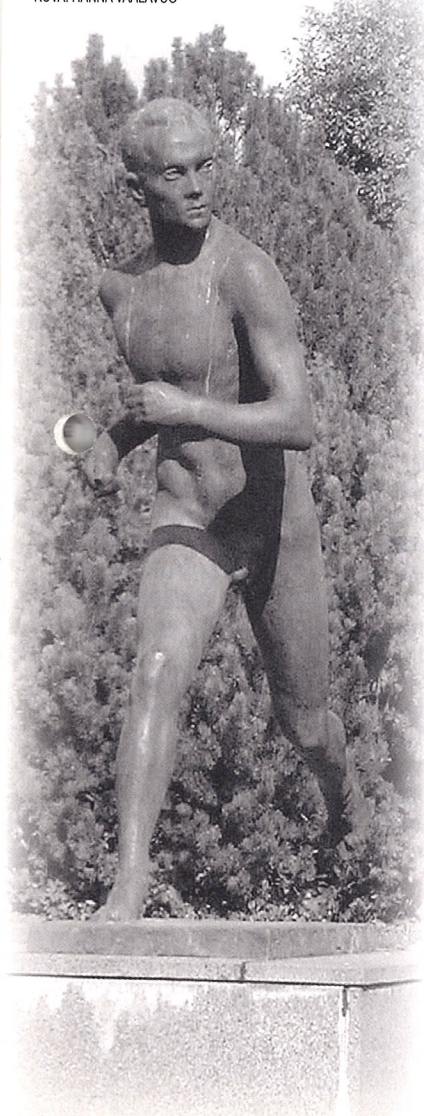
Myös opiskelijoilla on jatkuvasti mahdollisuus olla mukana kehittämistyössä eri tasoilla. Valitettavasti tätä mahdollisuutta ei ole aina riittävästi käytetty hyväksi. OPLAA!-hankkeen itsearviointivaiheessa opiskelijat osallistuivat kuitenkin kiitettävästi yhteistyöhön.

Jatkamme työtämme entiseen tapaan, kokonaisuutta kehittäen. Suunnitelmissa on useita erilaisia hankkeita ja pedagogisia toimenpiteitä, joiden tuloksia voidaan toivottavasti käyttää koko suomalaisen aineenopettajakoulutuksen hyödyksi.

Lauri Laakso

Liikuntakasvatuksen laitos
lauri.laakso@sport.jyu.fi

KUVA: HANNA VAALAVUO

Ekologia ja ympäristönhoito

Tieteellisen ajattelun kehittämisen tukeminen yliopisto-opinnoissa

Ekologian ja ympäristönhoidon opetuksen kehittäminen iti jo ennen OPLAAI-hankkeen alkua. Kollegani, dosentti **Jukka Suhonen** oli muutamaankin otteeseen esittänyt huolensa opetuksen pirstaleisuudesta. Opetimme keskeisiä asioita, mutta kokonaisuutta tai yhteisiä tavoitteita ei sen kummemmin mietitty. Lopulta pureuduimme asiaan ja mietinnän jälkeen syntyi oppiaineen uudella tavalla rakennettu ja integroitu cum laude approbatur -kokonaisuus.

Tärkeimmäksi tavoitteeksi tuli johdattaa opiskelijat jo varhain tieteelliseen ajatteluun ja kysymysten käsittelyyn. Tähän sisältyivät keskeisinä elementteinä kurssilaisten ohjaaminen omatoimiseen tutkimusentekoon sekä itsenäiseen, tietoiseen, kriittiseen ja luovaan ajatteluun. Cum laude -tasolla opetus integroitiin vuoden kestäväksi loogisesti eteneväksi prosessiksi, jonka aikana opiskelijat oppivat kaikki tieteellisen tutkimuksen keskeiset vaiheet oikeassa järjestyksessä. Kurssi kurssilta opiskelijoille tuotiin lisää aineksia ja menetelmiä käsitellä asetettuja tieteellisiä kysymyksiä. Oleellinen osa kurssikokonaisuutta

olivat opiskelijoiden omista ideoista muotoillut mielekkäät kysymykset ja lopulta omat tutkimushankkeet, jotka toteutettiin aina pienimuotoisen julkaisun kirjoittamiseen asti.

Potkua yhteistyöstä

Kehittämistyö sai taas potkun eteenpäin, kun kuvaan astui OPLAAI-hanke ja sen luomat mahdollisuudet. Löysimme sopivan yhteistyökumppanin liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnasta. Terveystieteiden laitoksella professori **Jukka Laitakari** oli pohtinut hyvin samanlaisia asioita kuin me ekologiassa ja ympäristönhoidossa. Opettajien kouluttajaksi lähti innostuneesti Koulutuksen Tutkimuslaitoksen erikoistutkija pSt **Eeva Kalho**. Kokoonnuimme yhteisiin koulutustilaisuuksiin, rikastuimme toistemme näkemyksistä ja kommentteista sekä saimme vinkkejä opetuksen toteutukseen. Keskeisenä ideana oli, että opettajat sulauttivat opetukseensa aineksia, jotka tukisivat integroivan ja sitä kautta luovan ajattelun kehittymistä opiskeli-

joissa. Eeva ryhtyi tutkimaan uudistetun opetuksen vaikutuksia opiskelijoiden ajattelun tasoon. Lisäksi ekologian ja ympäristönhoidon laudaturin sisältö mietittiin loogiseksi ja mielekkääksi jatkoksi aineen cum laude approbaturille.

Saaliina sitoutuminen ja motivaatio

Nyt parin vuoden kokemuksella on uudistettu opetus tuntunut onnistuneelta niin opettajien kuin opiskelijoidenkin mielestä. Opiskelijat ovat kiittävästi sitoutuneet ja motivoituneet osin vaativaankin työhön. Oman hankkeen vienti läpi koko pitkän kurssikokonaisuuden on motivoivaa, ja erityisen pal-kitsevaa on lopulta toteuttaa itse suunniteltu pieni tutkimus. Kaikki tutkimuksen vaiheet tulevat hyvin konkreettisesti tutuiksi jo opintojen varhaisessa vaiheessa ja siten on helpompi jatkaa syventäviin laudatur-opintoihin. Ekologiassa ja ympäristönhoidossa on aina ollut paljon kurssimuotoista opetusta, mutta kuitenkin opettajien ja opiskelijoiden konkreettinen yhteistyö

on muuttunut uudistetun opetuksen myös vieläkin saumattomammaksi ja hedelmällisemmäksi.

Opettajille uudistus on merkinnyt lisääntynyttä sitoutumista opetukseen ja opiskelijoiden etenemiseen hankkeissaan. Toisaalta opetus ja oppiminen ovat olleet tehokkaampaa kuin aiemmin ja mahdolliset virhekäsitykset on saatu nopeasti oikaistua. Tärkeänä tukena on ollut myös monien tutkijoiden ja jatko-opiskelijoiden tarjoama ohjausapu.

Opiskelijoille tehty tutkimus osoitti, että he edustivat jo lähtötilanteessa ennen uudistettua kurssikokonaisuutta hyvin korkeaa ajat-

telutaitoa. Tulosten tulkinnassa on huomioitava, että tutkimukseen osallistui lopulta varsin pieni määrä opiskelijoita. Opiskelijoiden ajattelun tasossa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä muutoksia opetuksen myötä, vaikka tiettyjä viitteitä kehityksessä oli havaittavissa. Täytyy tosin muistaa, että tieteellisen ajattelun kehittyminen vie aikaa ja on vähintäänkin koko opiskeluaikaan liittyviä prosessi. Joka tapauksessa hankkeessa saatiin viitteitä siitä, että tietoisella opetussuunnitelmien muokkaamisella voidaan tukea opiskelijoiden ajattelun hallinnan kehittymistä. Tämä motivoi jatkamaan opetuksen kehittämistä.

Jari Haimi

*Bio- ja ympäristötieteiden laitos
jhaimi@byti.jyu.fi*

Hyvinvointiteknologian liikuntabiologisen koulutusohjelman kehittäminen

Hyvinvointiteknologian liikuntabiologinen koulutusohjelma käynnistyi Jyväskylän yliopiston liikuntabiologian laitoksella syksyllä 2001. Koulutusohjelman opetussuunnitelma on pyritty soveltuvien osin laatimaan ongelmakeskeisen opetuksen periaatteita noudattavaksi. Peruslähtökohtana oli laitoksen sisällä syntynyt keskustelu siitä, miten tämänkaltaisen opetus olisi mielekkäintä toteuttaa.

Laitoksen pääainekokonaisuus - biomekaniikan, liikuntafysiologian sekä valmennus- ja testausopin - koulutusohjelma on varsin oppiainekeskeinen. Muutokoulutuksen lähtökohdat, erityisesti opiskelija-aineen heterogeenisyys ja suhteellisen tiivis aikataulutavoite, pakottivat miettimään muita toteuttamistapoja, ja loogisena vaihtoehtona keskusteluissa esiin nousi ongelmakeskeinen opetussuunnitelma.

Kyseessä olevan opetussuunnitelman kehittäminen käynnistyi käytännössä syksyllä 2001 myönnetyllä OPLAAI-määrärahan turvin sekä opetus- ja opiskelusuunnitelmia käsittelevien OPLAAI-seminaarien ideoiden vauhdittamana. Tähän mennessä saadun kokemuksen perusteella ongelmakeskeinen opetus on toiminut erittäin hyvin.

Kaikkien kurssien osalta ongelmakeskeistä opetusta ei ole koulutusohjelmassa otettu käyttöön. Erityisen hyvin se on kuitenkin sovellettu graduopintojen, tutkimusmetodiikan ja erilaisten laiteopintojen toteutukseen. Näiden kurssien osalta perinteiset pääaineiden väliset rajat on pyritty aktiivisesti unohtamaan ja lähestymään asioita täysin ongelmakeskeisesti.

Osaltaan hyviin kokemuksiin ongelmakeskeisestä opetuksesta on varmasti vaikuttanut, että opetusta on pyritty jatkuvasti kehittämään säännöllisesti kokoontuvien opiskelijoiden ja opettajien yhteisten opetuksenkehittämisseminaarien puitteissa. Opiskelijoiden mukaan ongelmakeskeisen opetuksen vahvuus on juuri siinä, missä sen toivottiinkin olevan: kokonaisuusien ja asioiden välisten laajempien yhteyksien ymmärtäminen helpottuu, kun tarkastelunäkökulmaa ei ennakoon rajata oppiainesidonnaiseksi. Tärkeäksi on koettu myös opetuksen ja tutkimustoiminnan välisen yhteistyön parantaminen.

Hankkeen tuloksia on vielä vaikea arvioida, sillä koulutus on ollut käynnissä vasta puolitoista vuotta eikä kokemuksia saman alan vastaavatyypisistä muutokoulutuksesta vielä ole. Eräänä arvioin-

tikriteerinä voidaan ehkä pitää yritysten sitoutuneisuutta koulutusohjelmaan. Tässä suhteessa odotukset ovat ilahduttavasti ylittyneet. Eri-laisissa tällä hetkellä käynnissä olevissa opinnäytetyöprojekteissa on mukana jo 15 yritystä ja osa näistä yrityksistä on esittänyt mielenkiintoa myös pitempiaikaisempaan yhteistyöhön.

Jatkossa tavoitteenamme on luoda pysyvä ja toimiva keskusteluyhteys liikuntabiologian laitoksen hyvinvointiteknologisesti suuntautuneen tutkimustoiminnan sekä opetuksen ja yrityssektorin välille. Tavoitteena on myös poistaa tai ainakin madaltaa perinteisiä rajoitustoimia opetuksen, tutkimuksen ja yritystoiminnan väliltä. Tämä tarkoittaa kanavien luomista joustavalle tiedonkululle näiden tahojen välillä sekä yhteistyön kehittämistä konkreettisella toiminnan tasolla siten, että kaikki osapuolet voisivat kokea sen entistä hedelmällisemmäksi.

Janne Avela

Liikuntabiologian laitos
avela@sport.jyu.fi

<http://www.jyu.fi/liikunta/liikbio/>

Suomalainen musiikkikampus

Tarjolla maan monipuolisinta musiikin koulutusta

Jyväskylän yliopiston musiikin laitos, Jyväskylän ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelma sekä suomalaisen konservatorion ammatillinen koulutus yhdistivät voimansa ja perustivat Suomalaisen musiikkikampuksen tiivistääkseen yhteistyötä jyväskyläläisten musiikkialan koulutuksen tarjoajien kesken. Kiristynvä valtakunnallinen kilpailu opiskelijoista sekä alan koulutuspaikkoja uhkaava vähentäminen pakotti tehostamaan toimintaa. Tämän lisäksi opiskelijoille haluttiin tarjota mahdollisuus saada hyöty koko kampuksen mahdollisuuksista.

Musiikkiala on yksi ala, muttei suinkaan yhtenäinen. Jyväskylän musiikkialan koulutuksen vahvuus perustuu pitkälle yliopiston kolmen oppiaineen, musiikkitieteen, musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian varaan, ja niitä tukevat vahva pedagoginen koulutus ammattikorkeakoulussa sekä kevyen musiikin koulutus konservatoriolla.

Oppilaitosten opetushenkilökunnasta muodostettiin oppilaitosrajat ylittäviä työryhmiä, jotka keskustelivat opintojensa sisällöistä. Tavoitteena oli tarkistaa,

ettei oppilaitoksissa anneta päällekkäistä opetusta, vaan kunkin oppilaitoksen opetus on linjassa sen tavoitteiden kanssa. Henkilökunnasta koostuvat työryhmät muodostettiin muun muassa musiikin historian ja teorian, instrumenttiopintojen, pedagogisten opintojen sekä musiikkiterapian ja tutkimuksen oppiaineista. Ryhmien käymien keskustelujen perusteella opetussuunnitelmat täsmentyivät oman oppilaitoksen näköiksi.

Suomalaiselta musiikkikampukselta löytyy nyt vahvaa taiteellista osaamista sekä klassisessa musiikissa että populaari/jazz-musiikissa. Lisäksi pedagogisia taitoja hiotaan eri oppilasryhmille vauvamusikareista koulun musiikin opetukseen sekä nuorten aktiiviharrastajien opettamisesta vapaan sivistystyön parissa toteutettavaan opetukseen. Kun päälle lisätään vielä musiikkiterapian osaaminen ja tutkimuksen teko, ei monipuolisempaa musiikkialan koulutusyksikköä Suomesta löydy. Opiskelijoilla ja opettajilla on suuria odotuksia hankkeen onnistumisen suhteen. Kampuksella on jo ennestään koko joukko opiske-

lijoita, joita kiinnostaa opiskella samanaikaisesti useammassa kuin yhdessä talossa. Nämä opiskelijat suorittavat useamman tutkinnon, jotta yhteiskunnan vaatimat kelpoisuusehdot täyttyvät. Kahta tutkintoa, esimerkiksi opettajan kelpoisuutta sekä kouluun että musiikkioppilaitokseen on tällä hetkellä hakemassa musiikkikampuksella 59 opiskelijaa.

Opiskelijoiden työllistymistä tukevaa music management -koulutusta tullaan kehittämään edelleen oppilaitosten välisenä yhteistyönä. Toisena kehittämiskohteena on oppilaitosten ja musiikkialan työpaikkojen vuoropuhelun lisääminen.

Hankkeessa on toistaiseksi onnistunut yli odotusten avustusten saanti. OPLAA!-rahan jälkeen hanketta ovat tukeneet JYKES, Keski-Suomen liitto, Jyväskylän kaupunki sekä merkittävimpanä Länsi-Suomen läänihallituksen kolmevuotiselle hankkeelle myöntämä ESR-rahoitus.

Päivi-Sisko Eerola

Suomalainen musiikkikampus
eerola@musiikkikampus.fi

Kohtaamisia

OPETUKSEN KEHITTÄMISEN

Opetuksen laadun kehittämisestä on runsaasti kirjallisuutta ja käytännön toteutuksia meiltä ja maailmalta. Työssäni olen etuoikeutusti päässyt tutustumaan ja perehtymään niihin vuosien ajan. Jyväskylän yliopiston opetuksen laatu-hankkeen kokeileviin toteutustapoihin ovat kuitenkin vaikuttaneet merkittävästi eräiden näkökulmien kohtaamiset, pysähtyminen lähellä olevan äärelle. Nuo kohtaamiset ovat innoittaneet kysymyksiin ja kokeiluihin.

1. KOHTAAMINEN: OPETUKSEN ARVOSTUS

"Korkeatasoinen opetus on kunnianosoitus tieteelle."

Toteamuksen on lausunut eräs opiskelija opetuksen kehittämiskokouksissa, kun hän kummasteli sitä, miksi yliopistoyhteisössä ei arvostettaisi opetusta ja sen kehittämistä.

2. KOHTAAMINEN: TIEDEYHTEISÖLLINEN KEHITTÄVYYS

Tiedeyhteisö on vuosisatoja pyrkinyt kehittämään ymmärrystään todellisuudesta, ilmiöistä ja prosesseista, ja tässä mielessä tiedeyhteisö on aina kehittänyt työnsä laatua. Tiedeyhteisön toimintatavat on kehitetty sellaisiksi, että ne takaavat tiedeyhteisön jäsenten ymmärryksen kehittämisen parem-

maksi, ennustavammaksi, laadukkaammaksi. Mikä tuossa toimintatavassa erityisesti luo mahdollisuuden ymmärryksen kehittämiseksi? Systemaattinen ja keskittynyt työskentely? Työn toteutuksen ja tulosten dokumentointi ja julkaiseminen? Tutkimuksesta käytävä julkinen keskustelu ja kommentointi? Tutkimuksen kohteita eri näkökulmista tarkastelevien kohtaaminen? Tutkijaa suojaava oikeus näkökulmansa autonomiaan. Opetus taas on koettu lähinnä intiimiksi toimintaluokaksi. Kuinka tuo tutkimuksessa kehittynyt toimintatapa voitaisiin luoda opetuksen ja opiskelun piiriin?

3. KOHTAAMINEN: OPETUSTYÖN TIEDELLINEN KEHITTÄVYYS

Olin tutustumassa Tampereen lääketieteellisen tiedekunnan ongelmaperustaiseen lääkärikoulutukseen. Opetuksen kokonaisuus jäsennetään siinä teemojen avulla, ja teemojen opetusta suunnittelevat monitieteiset opettajaryhmät. Ryhmän jäsenet arvioivat opetuksen suunnittelutyön olevan oikeastaan korkeatasoista ammatillista ja tieteellistä täydennyskoulutusta, koska muuten he ehtivät osallistua lähinnä vain oman erityisalansa koulutukseen ja kongresseihin, ja heiltä tahtoo jäädä muiden alojen kehityksen seuraami-

nen vähälle. Nyt opetuksensuunnittelutyöryhmässä he pystyvät pitämään tietämystään ajan tasalla laajemmin kuin aikaisemmin. Opetuksen kehittäminen ei siis olekaan pois tieteelliseen työhön käytetystä ajasta, vaan se edistää ja laajentaa tieteellistä asiantuntemusta.

4. KOHTAAMINEN: YLIOPISTON MONINAISLUONNE

Olemme tottuneet puhumaan yliopiston yhteydessä tiedeyhteisöstä. Syntyessään yliopistot olivat toisaalta opiskelijoiden yhteisöjä, jotka etsivät hyviä ja arvostettuja opettajia, ja toisaalta taas opettajien yhteisöjä, jotka etsivät potentiaalisia opiskelijoita. Tuolloin yliopistot olivat opetuksen yliopistoja. Sitten, erityisesti luonnontieteellisen suuntauksen myötä, yliopistoista on tullut tutkimuksen yliopistoja, ja opiskelijat ovat hakeutuneet kiinnostaviin tutkijaryhmiin, joissa oppiminen on mahdollista ryhmän työhön osallistumisen avulla. Tutkijat, jotka ovat olleet kiinnostuneita korkeakouluissa tapahtuvasta oppimisesta, ovat viime vuosina halunneet nostaa esiin oppimisen keskeisen osuuden yliopistojen työssä nimeämällä nykyiset yliopistot oppimisen yliopistoiksi. Yliopistoista on muodostunut myös suuria hallinnollisia ja taloudellisia yksiköitä. Lisäksi yliopistoilla on aina ollut merkitystä sijaintialueelleen erilaisten palvelujen tuotta-

SEN KANSSA

KUVA: SINI RAINIVAARA

jana. Mikä yhteisö yliopistomme on nykyään, ja millä työvälineillä siellä nyt työskennellään? Mistä näkökulmasta tekemisen laatu arvioidaan? Onko yliopistomme koulu, hallinnollinen virasto, tutkimuslaitos vai ammatillisten specialistien yritys? Vai missä määrin se on tätä kaikkea, ja miten tästä muodostetaan toimiva ja dynaaminen tiedeyhteisö?

5. KOHTAAMINEN: DYNAAMISUUS JA PYSYVYYS

Yhdysvaltalainen Robert Pirsig on kirjoissaan pohtinut laatu- ja näkökulmista. Niistä kaksi pohdiskelua on jäänyt erityisesti elämään häiritsevänä ja innoittavana mieleeni. Teoksessaan "Zen ja moottoripyörän kunnossapito" hän pohtii: "On matkalaisia, joille matkan päämäärä on ensisijainen ja matka sekä siihen käytetty aika on pelkästään menetys. Niinpä matkaa tehdään nopeasti ja kiirehtien, eikä matkalla pysähdellä ja vilkuilla sivulle. Toisaalta on matkalaisia, joiden matkassa keskeistä on olla matkalla. Matkan varrella löydetään kaikenlaista ja matkasta muodostuu ennalta arvamatonta ja koko matkan ajan antoista." Toisessa kirjassaan "Lila" Pirsig

pohtii, onko laatua vain muuttuva, uusi ja erilainen vai voiko pysyvä ja kokemusten kautta koeteltu olla laadukasta. Kuinka siis opetuksen ja opiskelun laadun kehittämiseksi tulisi yhdistää uudistuminen ja dynaamisuus, mutta säilyttää hyväksi osoittautunut?

6. KOHTAAMINEN: ERILAISUUDEN AJATTELUTILA

Oppimisen tutkijat ovat havainneet, että ilmiöitä koskevia selityksiä, malleja ja periaatteita voidaan luoda menestyksellisemmin, jos on havaittavissa vaihtelua ja erilaisuutta, joka tarvitsee nimen tai selitysmallin. Emme tarvitse liikkeen käsitettä emmekä erilaisia liikettä koskevia lakeja, jos kaikki pysyy paikoillaan. Opetuksen kehittämisessä eri tieteenalat ovat pysyneet omilla tahoillaan ja käyttäneet itselleen tyypillisiä opetus- ja opiskelutapoja siitä syystä, että tieteenalat ovat niin erilaisia. Kuitenkin juuri siitä syystä eri alojen näyttäisikin olevan tarpeen kohdata. Eri tieteenaloilla on toisilleen paljon annettavaa opetuksen toteutuksessa ja kehittämisessä. Kuinka voitaisiin edesauttaa eri tieteenalojen kohtaamista ja opetuksen ja opis-

kelun kysymysten tarkastelua erilaisista näkökulmista?

Tässä Tiedonjyvän numerossa on kuvattu erilaisia toteutuksia, joista OPLAAI-projektin aikana on pyritty hankkimaan kokemuksia opetuksen laadun kehittämisen keinoina. Toivon, että numero herättää yliopistossamme keskustelua, joka auttaa luomaan opetuksen ja opiskelun kehittämiseksi pysyviä dynaamisia ratkaisuja.

Anita Nuutinen

tutkija

korkeakoulupedagoginen suunnittelija

OPLAAI-hanke

anita.nuutinen@ktl.jyu.fi

Ammatillisten valmiuksen edistäminen ja opetusresurssien käytön optimoiminen -hanke

Kasviplanktonin lajintuntemusopas verkkopohjaiseksi vuonna 2004

Bio- ja ympäristötieteiden laitoksen vesien luonnonvara -yksikössä toteutetaan parhaillaan kehitysohjelmaa, jonka tavoitteena on saavuttaa tunnustettu asema eurooppalaisen opetuksen ja tutkimuksen huipulla. Eräs keskeisimmistä tarvittavista toimenpiteistä on opetusresurssien käytön optimointi kansallisella tasolla. Se on välttämätöntä, jotta opetukseen saadaan mukaan mahdollisimman suuri ja laaja asiantuntemus. Tämän hankkeen keskeisimpänä toimenpiteenä on kehitelty kasviplanktonin lajintuntemusopasta, joka tulee palvelemaan käyttäjiä maamme kouluista yliopistoihin saakka. Opas on suunniteltu verkkotietokantapohjaiseksi ja siitä on jo olemassa prototyyppi Internetissä.

Oppaan sisältö tulee olemaan hyvin laaja ja luonteeltaan jatkuvasti täydentyvä. Sisällöntuotantoon ovat tulossa mukaan Suomen keskeiset alan asiantuntijat. Tällä ratkaisulla ajallisesti, paikallisesti ja henkilöresurssien suhteen hajautettu sisällöntuotanto sekä aineis-

ton esittäminen monesta eri näkökulmasta saadaan hallittaviksi.

Opas korvaa kurssimuotoisen alkeisopetuksen verkko-opetuksella. Siinä opiskelija saa käyttöönsä tekstin ja kaavakuvien lisäksi myös aitoja mikroskooppikuvia, joten perustuntuma mikroskopiaan syntyy virtuaalisesti. Näin opettajien opetuspanosta voidaan vapauttaa perusasioiden parista korkeammalle tasolle, jolla heidän asiantuntemuksensa tulee entistä paremmin käyttöön. Sivusto saadaan opetuskäyttöön vuoden 2004 alussa ja noin vuoden kuluessa se tullaan saattamaan kaikille avoimeksi lajintuntemuksen opiskeluvälineeksi.

Aiemmin julkaistut levien lajintuntemusoppaat on myyty loppuun ja ne ovat osin vanhentuneet. Sen lisäksi, että verkkolajintuntemusopas tulee täyttämään tämän aukon, se luo puitteet uusille mahdollisuuksille, joita perinteisten kirjojen puitteissa on mahdotonta kuvitella. Kuitenkin sivusto toteutetaan niin, että myös kirjamaiset tulosteet ovat mahdollisia. Kehitystyötä jatketaan

oppaasta saadun palautteen ohjaamana ja opasta tullaan laajentaminen myös muihin eliöryhmiin.

Suomen levätuntijoiden halukkuus kansalliseen yhteistyöhön hankkeen aikana on ollut erittäin positiivinen kokemus. Yhteistyö koetaan välttämättömäksi ja sen positiiviset vaikutukset opetuksen laatuun ja sitä kautta ammattitaitoon nähdään suurena mahdollisuutena.

Näin kauaskantoisen hankkeen toteuttaminen pelkää OPLAAI-hankkeena on mahdotonta, mutta saatu rahoitus käynnisti prosessin, joka voi osoittaa uskottavuutensa ja ansaita vielä laajemman rahoituksen. Hankkeessa mennään edelleen eteenpäin ja verkkolajintuntemusoppaat ovat laajentumassa kokonaisen tieteenalan kansalliseksi oppikirjahankkeeksi.

Kalevi Salonen

*Bio- ja ympäristötieteiden laitos
arisalon@cc.jyu.fi*

Muita opetuksen laadun kehittämishankkeita Jyväskylän yliopistossa

Hankkeen nimi	Toteuttajat	Pedagoginen idea
Moniammatillisen asiantuntijuuden yleisvalmiudet: argumentaatio- ja analysointitaidot	Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, tietojenkäsittelytieteiden laitos	Kahden ammatillisen asiantuntijuuden yleisvalmiuskurssin analysointi.
 HINKU-hanke	Kielikeskus, yhteistyössä yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Psykocenter, taloustieteiden tiedekunta, tietojenkäsittelytieteiden laitos, kasvatustieteen laitos, viestintätieteiden laitos, psykologian laitos, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, terveystieteiden laitos	Kehitetään integroitua ja monimuotoista kieltenopetusta yhteistyössä eri tieteenalojen kanssa. Opetuksen kehittämisessä kiinnitetään huomiota opiskelijoiden ohjaukseen, arviointiin ja palautteenantoon, itseohjautuvuuteen sekä verkko-opetusmuotoihin.
Yhdistetty kieli- ja viestintävalmiuksia kehittävä hanke	Kasvatustieteen laitos ja kielikeskus (HINKU-hankkeen seuranta)	Kasvatusalan akateemisen asiantuntijan kieli- ja viestintävalmiuksien kehittäminen integroimalla kieli- ja viestintäopintoja.
Opiskelijat opettajina	Tietojenkäsittelytieteiden laitos, tietotekniikan laitos sekä Koulutuksen tutkimuslaitos	Opetustaidot liitetään osaksi opiskelijoiden tulevaa asiantuntijuutta sekä etsitään keinoja ohjata opettajina toimivia opiskelijoita pedagogisissa ratkaisussa.
Mega Gee – tie asiantuntijuuteen	Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, erityispedagogiikan laitos	Kehitetään toisaalta opetus- ja opiskeluunnetelmia ja opiskelijan ohjausta ja toisaalta taideaineiden oppinnäytetyötä monimuotoisemmaksi käyttäen portfolioyöskentelyä.
 Sivuaineopiskelijoiden tilastomenetelmien opetuksen uudistaminen	Matematiikan ja tilastotieteen laitos	Tilastollisen tietämyksen opetuksen yhdistäminen eri tieteenalojen sisällölliseen ainekseen yhteistyössä laitojen ja tiedekuntien kanssa. Hankkeessa pyritään uudistamaan opetus- ja opiskelukäytäntöjä.
Monimuotoinen taidekasvatus	Jyväskylän yliopiston taide- ja kulttuuriaineet	Kehitetään opetussuunnitelmaa, jossa yhdistetään opetuksellisesti eri tieteenalat, eri koulutusasteet ja harrastustoiminta.
Luentodemonstraatioiden suunnittelu- ja kehitystyö	Fysiikan laitos	Hankkeessa pyritään integroimaan luennot ja demonstraatiot sellaiseksi toimintamalliksi, joka tukee opiskelijoiden teoreettisen ajattelun kehittymistä ja parantaa luento-opetuksen omaksumista.

ESIOPETUKSEN MONITIETEINEN MAISTERI- JA TOHTORIOHJELMA

"Esiopetuksen monitieteinen maisteriohjelma mahdollistaisi psykologian ja erityispedagogiikan opintojeni mielekkään yhdistämisen ja toisi opintoihini johdonmukaisuutta. Myös jatko-opinnot kiinnostavat. Poikkitieteellinen keskustelu ja muiden tiedekuntien opinnot olisivat erinomainen tilaisuus omien näkemyksieni laajentamiseen ja ymmärrykseni syventämiseen." (Erityispedagogiikan ja psykologian perusopiskelija)

"Ohjelma vaikuttaa tarjoavan monipuolisesti ja kattavasti tietoa esi- ja alkuopetuksesta. Haluan luonnollisesti saada mahdollisimman hyvän koulutuksen esi- ja alkuopetuksessa toimimiseen, jotta voin tulevaisuudessa opettajana turvautua koulutuksessa saamaani (ja työssä karttuvaan) ammattitaitoon." (Opettajankoulutuslaitoksen perusopiskelija)

"Esiopetuksen maisteri- ja tohtoriohjelman opintoihin kuuluvat projektiopinnot kuulostivat haasteellisilta ja antoisilta, koska siinä saisi oikeasti olla mukana tutkimustyössä, pienenä osana tuloksia tuottavaa tiedeyhteisöä." (Erityispedagogiikan perusopiskelija)

Edelliset lainaukset kuvaavat esimerkinomaisesti niitä perusteita ja visioita, joita opiskelijoilla on ollut esiopetuksen monitieteiseen maisteri- ja tohtoriohjelmaan hakeutuessaan. Ohjelma sai alkunsa eri tieteenalojen edustajien kokemasta tarpeesta sekä yhteisestä halusta vastata esiopetuksen koulutuksellisiin ja tutkimuksellisiin haasteisiin. Ohjelman suunnittelu käynnistyi syksyllä 2000 ja varsinainen toteutusvaihe alkoi syksyllä 2001, jolloin ohjelmaan valittiin 12 opis-

kelijaa eri laitoksilta. Tällä hetkellä mukana on yhteensä 21 perus- ja jatkotutkinto-opiskelijaa seitsemältä laitokselta.

Esiopetuksen maisteri- ja tohtoriohjelma on verkottunut kahdeksan laitoksen yhteishankkeeksi. Ohjelmassa pyritään edistämään yliopisto-opetuksen, tutkimuksen ja esiopetuksen käytännön välistä vuorovaikutusta. Esiopetuksen maisteri- ja tohtoriohjelma tarjoaa opiskelijoille vaihtoehdon monitieteisiin opintoihin ja erityisosaamisen hankkimiseen esiopetuksen alalta. Ohjelma rakentuu näkemykselle, jonka mukaan esiopetuksen asiantuntijuus on laaja-alaista, tutkimuksellisesti suuntautunutta ja yhteiskunnallisesti merkittäviä ongelmia ratkovaa sekä innovatiivista, eri tieteenaloilta ratkaisuja etsivää toimintaa. Toisaalta ohjelma tuottaa laitoksille uudenlaisia opetussisältöjä.

Esiopetuksen maisteri- ja tohtoriohjelmalla pyritään perinteisten opiskelurakenteiden murtamiseen joustavan ja tieteenalarajat ylittävän kolmiosaisen opetussuunnitelman avulla. Opiskelija kokoo oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa eri laitosten opetustarjonnasta, tutkimusryhmissä tehtävistä projektiopinnoista sekä yhteisistä asiantuntijuusopinnoista. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteutumista dokumentoidaan ja tehdään näkyväksi verkkoportfolioon.

Opiskelun päätteeksi opiskelija julkaisee tiivistetyn portfolion, jossa hän tarkastelee tärkeimpiä havaintojaan ja esittelee valikoidut tuotoksensa. Verkkoportfolioa rakennetaan tällä hetkellä Pedanetin DocPro-opiskeluympäristössä, joka toimii myös laajemmin ohjelman opiskelu- ja ohjausympäristönä sekä tiedottamisen, arvioinnin ja seuran-

nan välineenä.

Opiskelijoilta kerätään säännöllisesti palautetta ohjelman toteutustavoista ja etenemisestä. Tällä tavoin pyritään saamaan myös opiskelijat aktiivisesti mukaan ohjelman suunnitteluun ja kehittämiseen. Ensimmäisen vuoden kokemusten ja opiskelijapalautteen perusteella keskeisimmät kehittämishaasteet ovat

- * monitieteisyyden syventäminen opetussuunnitelman kolmannen osan, eli yhteisten opintojen laajentamisella

- * tutkimusprojektien parempi nivominen kaikkien opiskelijoiden opintoihin

- * vuoropuhelun ja yhteistyön edistäminen Jyväskylän alueen esiopetustoiminnan kanssa

- * opiskelijoiden tietoteknisen tuen ja verkkomentoroinnin lisääminen

- * jatko-opiskelijoiden roolin ja ohjauksen vahvistaminen

- * ohjelman näkyväksi tekeminen, tutkimuksellinen seuranta ja arviointi

- * esiopetuksen tietovarannon ja kuva rakentaminen

Haasteita on siis runsaasti ja tuloksia alkaa näkyä vasta vähitellen opiskelijoiden asiantuntijuuspolkujen rakentumisen kautta.

Osallistuvat laitokset:

Erityispedagogiikan laitos
Koulutuksen tutkimuslaitos
Liikuntakasvatuksen laitos
Opettajankoulutuslaitos
Psykologian laitos
Suomen kielen laitos
Taidekasvatuksen laitos
Varhaiskasvatuksen laitos

Asiantuntijat äänessä

Tutkimuksen, yliopisto-opiskelun ja esiopetuskentän välistä vuoropuhelua pyritään erityisesti lisäämään keväällä 2003 alkaneen esiopetuksen seminaarisarjan järjestämisellä. Tällöin perehdytään eri alojen asiantuntijoiden tieteellisiin alustuksiin, opiskelijaryhmien puheenvuoroihin, mutta myös esiopetuksen kentän edustajien näkemyksiin ja kokemuksiin.

Jo ensimmäisellä seminaarikerralla kohdattiin esiopetuksen todellisia asiantuntijoita, kun lähipäiväkodin lapset kävivät esittämässä oman tervehdyksensä seminaariyleisölle. Lasten mielestä esiopetuksen keskeisiä tavoitteita ovat muun muassa:

"Haluan oppia kirjoittamisen ja hermojen pidättämisen. Ihan kaikkea tarpeellista. Esimerkiksi lukemaan ja kirjoittamaan haluaisin oppia." (poika)

"Lukemaan, sopimaan riidat puhumalla, että oppisin käsittelemään liukuria vielä paremmin." (poika)

"Kirjoittamaan ja ratsastamaan hevosella ja oppia uimaan kädet pinnalla sammakkoa, käärmettä, koiraa ja kissaa." (tyttö)

"Mää haluaisin oppia lukemaan paremmin ja laskemaan noita muotoja. Haluaisin tutkia luontoa ja kasveja." (tyttö)

Marja Kankaanranta

KTL / Agora Center
marja.kankaanranta@cc.jyu.fi

Paula Määttä

Eriyispedagogiikan laitos
pamaatta@edu.jyu.fi

Minna Gustafsson

Koulutuksen Tutkimuslaitos
minna.gustafsson@ktl.jyu.fi

KUVA: ISMO HANNULA

Jyväskylän yliopiston opetuksen laatuhanke OPLAA!

Internet: <http://www.jyu.fi/oplaa>

OPLAA:n verkkolehti: <http://oplaa.jyu.fi>

Agora, Psykocenter (3. krs)

PL 35

40014 Jyväskylän yliopisto

Pääkoordinaattori

Jari Rantamäki

jari.rantamaki@cc.jyu.fi

Tutkija, korkeakoulupedagoginen suunnittelija

Anita Nuutinen

anita.nuutinen@ktl.jyu.fi

Koulutussuunnittelija

Gunnel Knubb-Manninen

gunnel.knubb-manninen@ktl.jyu.fi

Koulutussuunnittelija

Sampo Koivula

sampo.koivula@ktl.jyu.fi

Tiedottaja

Sini Rainivaara

sini@cc.jyu.fi